

Kristiansand
kommune

Utfordringsbilde 2021 – vedlegg til forslag til økonomiplan 2022-2025

Bakgrunn

Dette dokumentet beskriver noen hovedutfordringer for Kristiansand med ståsted våren 2021. Status på arbeidsledigheten er blitt oppdatert med tall fra september 2021.

Dokumentet er et oppslagsverk på tema og er ment å justeres årlig. Det vil være bakgrunnsdokument for årlig økonomiplanarbeid, kommunal planstrategi, kommuneplanen og annet overordna planarbeid.

Utfordringsbildet tar for seg status og utviklingstrekk for viktige tema innenfor samfunns- og arealutvikling i Kristiansand.

Dokumentet bygger på uttrekk fra andre vesentlige kunnskapsgrunnlag og statusrapporter utarbeidet våren 2021, blant annet folkehelseoversikt (lovpålagt oppgave jf folkehelseloven), statusrapport sosial bærekraft (politisk bestilling), kunnskapsgrunnlag utarbeidet i forbindelse revideringen av kommuneplanens arealdel m.m.

Utfordringer omhandler noe som peker fremover, altså en situasjon i fremtiden som vil ha en høy grad av usikkerhet i seg. Det omhandler noe som det kan knyttes prioriteringer til, de sakene man er opptatt av i Kristiansand. De viktigste områdene er tema som følger av vedtatt politikk i kommuneplanen og oppfølgende handlingsplaner.

Utfordringsbildet er basert på kjente utviklingstrekk og beregnede prognoser. Avhengig av tema vil utviklingstrekk i Kristiansand sammenlignes med landsgjennomsnittet, region Agder eller sammenlignbare storkommuner, i dokumentet kalt ASSS.

ASSS står for aggregerte styringsdata for samarbeidende storkommuner. ASSS er et nettverk/samarbeid mellom Bergen, Bærum, Drammen, Fredrikstad, Kristiansand, Oslo, Sandnes, Stavanger, Trondheim, Tromsø og KS. Hensikten med samarbeidet er sammenligning mellom kommunene i forhold til styringsdata på økonomi og drift. Dette kan så anvendes i egen kommune for å få ned kostnader og ta i bruk «beste praksis». ASSS er også nyttig for erfaringsutveksling i andre saker. KS bruker også nettverket for eksempel ved å sjekke ut ulike saker til konsultasjonsmøtene mellom KS og regjeringen.

Innholdsfortegnelse

1	Globale trender	5
2	Befolkning	6
2.1	<i>Kristiansand vil fortsette å vokse, men mindre enn før</i>	<i>6</i>
2.2	<i>Aldrende befolkning</i>	<i>8</i>
3	Folkehelse og levекår	10
3.1	<i>Oppvekst og levекår</i>	<i>10</i>
3.1.1	<i>Økende antall barn i lavinntektsfamilier</i>	<i>10</i>
3.1.2	<i>Vold i nære relasjoner</i>	<i>11</i>
3.2	<i>Utdanning og arbeidsliv</i>	<i>11</i>
3.2.1	<i>Fortsatt mange som ikke fullfører videregående skole</i>	<i>11</i>
3.2.2	<i>Lavere yrkesdeltakelse enn i andre storbykommuner</i>	<i>13</i>
3.2.3	<i>Lavere yrkesdeltakelse også blant innvandrere</i>	<i>14</i>
3.2.4	<i>Koronakrisen har rammet noen hardere enn andre</i>	<i>15</i>
3.2.5	<i>Helserelaterte og sosiale ytelser</i>	<i>16</i>
3.4	<i>Geografiske forskjeller i levекår</i>	<i>20</i>
3.5	<i>Helsetilstand i befolkningen</i>	<i>21</i>
3.5.1	<i>Sosial ulikhet i helse</i>	<i>21</i>
3.5.2	<i>Psykisk helse</i>	<i>22</i>
3.5.3	<i>Fysisk helse</i>	<i>23</i>
3.5.4	<i>Helse blant eldre</i>	<i>24</i>
3.6	<i>Levevaner</i>	<i>25</i>
3.6.1	<i>Tobakk</i>	<i>25</i>
3.6.2	<i>Alkohol og rus</i>	<i>25</i>
3.6.3	<i>Fysisk aktivitet</i>	<i>25</i>
4	Næringsutvikling og verdiskaping	26
4.1	<i>Globale utviklinger påvirker og utfordrer lokalt næringsliv</i>	<i>26</i>
4.1.1	<i>Fortsatt høy arbeidsledighet</i>	<i>26</i>
4.1.2	<i>Et felles bo og arbeidsmarked</i>	<i>28</i>
4.2	<i>Yrkesaktive fordelt på næringer</i>	<i>28</i>
4.3	<i>Det er og vil bli kamp om kompetansen fremover</i>	<i>29</i>
4.3.1	<i>Mangel på fagutdannede</i>	<i>30</i>
4.3.2	<i>Tiltrekke og beholde kompetanse med høyere utdanning</i>	<i>30</i>
4.3.3	<i>Arbeidslivet krever læring hele livet</i>	<i>30</i>

4.4	<i>Behov for nye arbeidsplasser</i>	31
4.4.1	<i>Nye bedrifter, oppstart</i>	31
4.4.2	<i>Utvikle, tiltrekke og beholde etablerte virksomheter</i>	31
5	Klima i endring og naturmangfold under press	33
5.1	<i>Klimaendringer medfører ulik risiko</i>	33
5.2	<i>Klimagassutslipp må ned</i>	34
5.3	<i>Tettstedsareal øker</i>	37
5.4	<i>Bærekraftig forbruk, avfall og sirkulær økonomi</i>	38
5.5	<i>Forurensing</i>	40
5.6	<i>Luftforurensing</i>	41
5.7	<i>Tap av naturmangfold</i>	46
6	Boligbehov	47
6.1	<i>Boligsammensetning</i>	47
6.2	<i>Boligbygging</i>	47
6.3	<i>Estimert boligbehov: Ulike scenarier</i>	48
6.4	<i>Stor boligreserve</i>	49
6.5	<i>Stabil prisutvikling i Kristiansand</i>	50

1 Globale trender

Globalt står verden i en pandemi som fortsatt vil prege oss, selv om den vestlige verden har fått vaksinert store deler av sin befolkning i 2021. Det er ikke tilfelle i andre deler av verden. Ved slutten av 2021 skal verden ta seg ut av pandemien og gjenopprette økonomi og arbeidsplasser. Samtidig påvirkes verden av globale megatrender som setter sitt tydelige avtrykk. Disse trendene påvirker hverandre.

FNs klimapanel siste rapport fra august 2021 understreket at klimaendringene er omfattende, raske og blir stadig mer intense. Disse endringene er uten sidestykke på tusenvis av år. Et komplekst bilde av risikoer og muligheter knyttet til utfordringene er noe man må forvente vil påvirke norske kommuner i økende grad i årene fremover, og vil ha betydning for hvordan vi løser energiutfordringer, naturressurser, forurensning og overgang til mer sirkulær økonomi.

Vi ser demografiske endringer i hele verden. Det fødes færre barn og vi får en stadig eldre befolkning. Det er økende ulikhet og forskjeller i levekår globalt. Urbanisering innebærer at folk flytter inn til byer og tettsteder for arbeid og utdanning.

Digitalisering og teknologiutvikling innebærer at fysisk avstand får mindre betydning. Digitalisering og nettets økende fart kan knytte mange teknologier sammen og finne anvendelse på mange samfunnsområder. Dersom teknologien brukes fornuftig, kan det få stor betydning. Tilgangen til informasjon er nærmest ubegrenset, robotisering erstatter og skaper arbeidsplasser. Konkurransen om både arbeidsplasser og arbeidskraft øker.

Økende migrasjon vil prege verden også i årene som kommer. Krieger, naturkatastrofer og fattigdom driver mennesker på flukt som alle søker mot mer stabile og økonomisk mer velstående deler av verden.

Kristiansand kommune påvirkes av de globale trender, utfordringene innvirker samtidig og er sammenvevde, såkalte samfunnsflokke. Utfordringsbildet for Kristiansand peker på store endringer i demografien, i sykdomsbildet, når det gjelder levekårsutfordringer og endringer i næringsstrukturen og klimaet.

Kommunens hovedutfordringsbilde viser at de nærmeste årene handler det om å få lavere utslipp, ingen utenfor og flere i arbeid.

Figur 1: Kommunens hovedutfordringsbilde (Kilde: Kristiansand kommune)

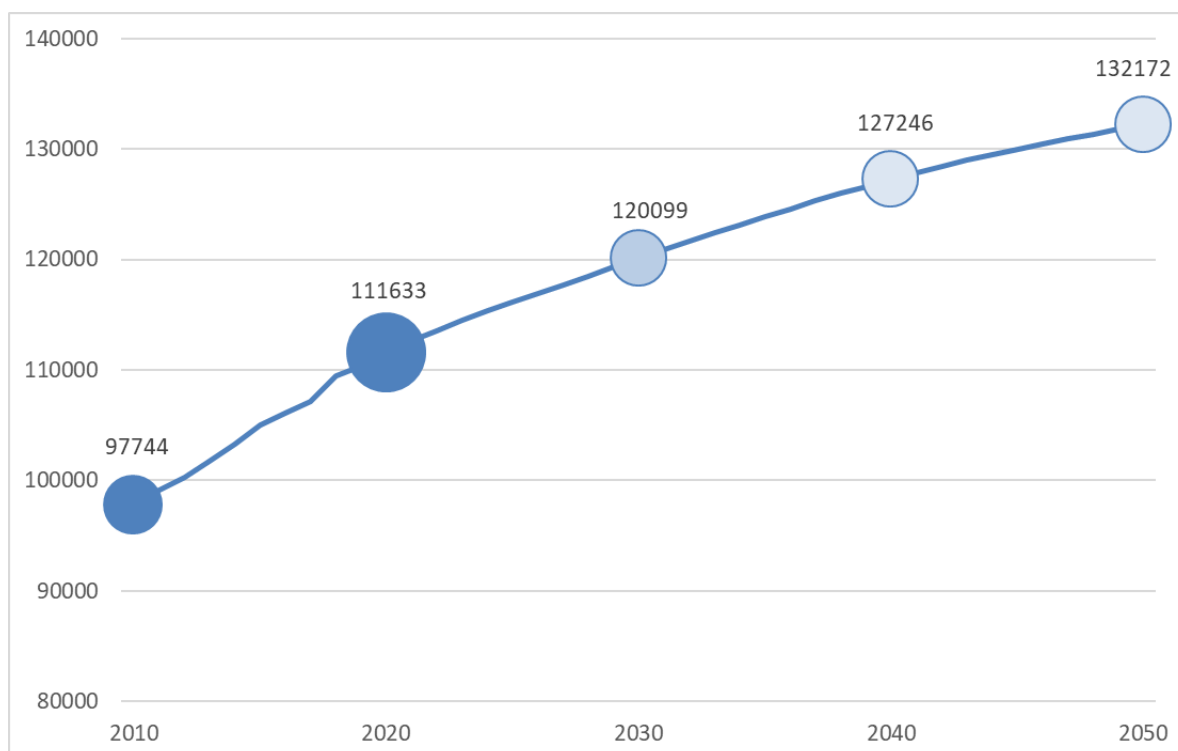

2 Befolkning

2.1 Kristiansand vil fortsette å vokse, men mindre enn før

Befolkningen i Kristiansand kommunene per 1.1.2021 er 112 588 innbyggere. Siste prognose fra SSB, som kom ut i august 2020, anslår at Kristiansand vil ha ca. 132 000 innbyggere i 2050 (MMMM-alternativ¹). Utviklingen vil variere etter konjunkturer, fruktbarhetsutvikling og politikk omkring innvandring.

Det er forventet befolkningsvekst i Kristiansand, men veksten over tid vil være avtakende. De siste ti årene var gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst 1,3 prosent. I 2020 var den årlige veksten 0,9 prosent. Ifølge befolkningsframskriving fra 2020 vil gjennomsnittlig årlig vekst i perioden 2020 – 2029 være 0,73 prosent. For perioden 2030-2039 er den forventet å bli enda lavere med 0,58 prosent.

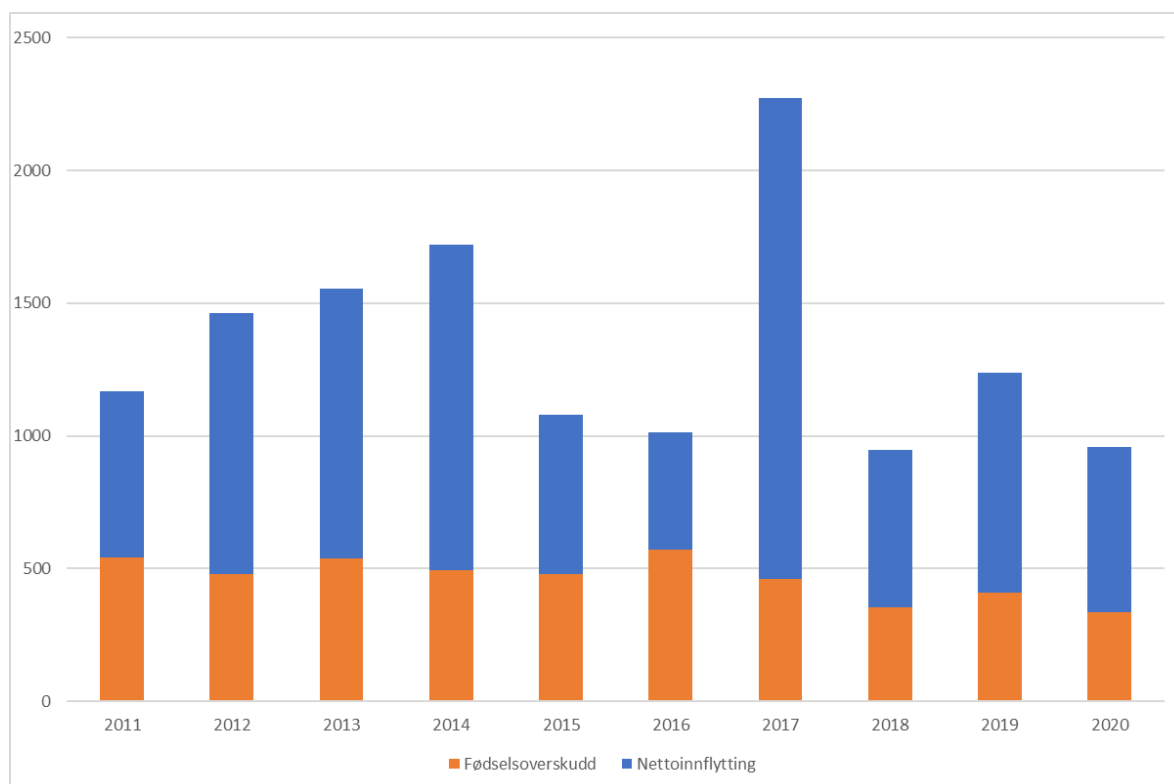
Figur 2: Prognose for befolkningsvekst fram til 2040 (MMMM-alternativ) (Kilde: SSB)

¹ MMMM er det såkalte hovedalternativet i SSBs befolkningsframskrivninger. MMMM-alternativet viser hvordan utviklingen blir når vi legger til grunn middels utvikling i både fruktbarhet, levealder, innenlandske flyttinger og innvandring.

<https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/lavere-befolkningsvekst-framover>

Innvandring har i perioden vært den viktigste faktoren i befolkningsøkningen i Kristiansand, men med store variasjoner fra år til år. Fødselsoverskuddet derimot har vært stabilt med mellom 350 og 550 i perioden 2011 – 2020. De siste ti årene var gjennomsnittlig fødselsoverskudd 466 personer. Men fallende fødselstall og økende gjennomsnittlig fødealder som vi ser i Norge, vil ha betydning for barnehager, skoler og helsestasjoner i Kristiansand. Gjennomsnittlig nettoinnflytting for den samme perioden var 875. For 2017 var det en betydelig økning i innenlands innflytting pga. belønningsordningen med gratis busskort til studenter som melder flytting.

Figur 3: Fødselsoverskudd og nettoinnflytting i Kristiansand i perioden 2011 – 2020 (Kilde: SSB)

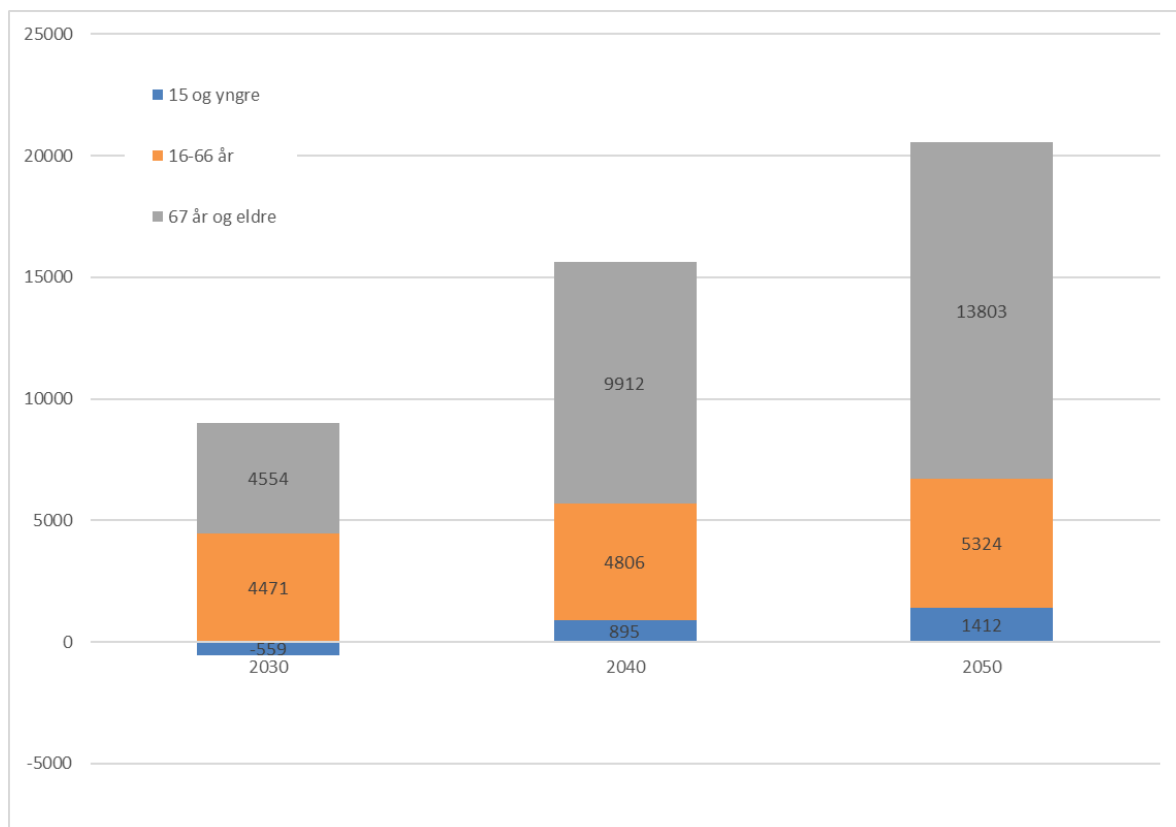
Innflytting kan deles opp i innenlandsk og utenlandsk. Volumet på innenlandsk flytting er som regel større enn utenlandsk. I gjennomsnitt de siste 10 årene har det flyttet 5000 personer per år til Kristiansand fra resten av Norge. Fra Kristiansand har det i samme periode flyttet i gjennomsnitt 4675 personer til andre kommuner i Norge. Netto innenlandsk flytting er i gjennomsnitt +350 personer. Fra utlandet kom det i gjennomsnitt 1100 personer pr år. Til utlandet flyttet i gjennomsnitt 550 personer. Netto utenlandsk flytting er i gjennomsnitt +500 personer.

2.2 Aldrende befolkning

Den kraftige veksten i andelen eldre i befolkningen, kombinert med relativt færre i yrkesaktiv alder vil kunne gi kommunen store utfordringer frem mot 2050. Dette uttrykkes ved samfunnets aldersbæreevne.

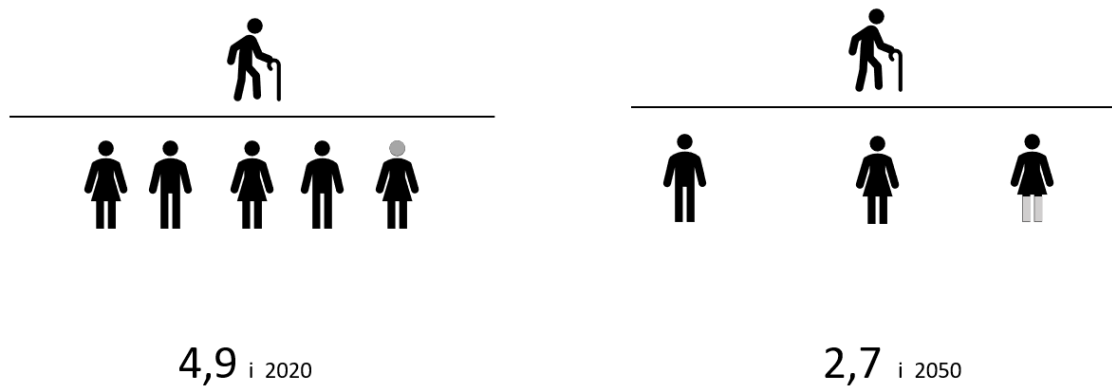
De kommende tiårene vil antallet alderspensjonister øke langt raskere enn antallet personer i arbeid. Dette vil øke den årlige forsørgerbyrden for den arbeidende delen av befolkningen, og vil samtidig gi finansierings- og prioriteringsutfordringer som vil påvirke verdiskapingen og velferdsutviklingen. Grafen nedenfor viser økningen per alderskategori for årene 2030, 2040 og 2050. Fram til 2050 øker antall som er 67 eller eldre med 13800 personer. Dette tilsvarer en vekst på 90 prosent! Antall i yrkesaktiv alder vokser sannsynligvis med nesten 5300 personer. Dette tilsvarer en vekst på 7 prosent.

Figur 4: Forventet vekst per alderskategori SSB prognose MMMM alternativ (Kilde: SSB)

Diagrammet under viser aldersbæreevne; forholdet mellom antall personer i yrkesaktiv alder og personer som er eldre enn 67 år. I 2020 er dette forholdet 4,9; for hver person over 67 år er det nesten fem i yrkesaktiv alder. I 2040 er aldersbæreevne sunket til 3,2.

Figur 5: Aldersbæreevne (Forholdet mellom personer i yrkesaktiv alder (16-66) og personer som er eldre enn 67 (Kilde: SSB)

3 Folkehelse og levekår

Befolkningens helse og livskvalitet, og en rettferdig fordeling av denne, er avgjørende for en bærekraftig samfunnsutvikling.

Folkehelsen påvirkes av mange faktorer, fra bakenforliggende samfunnsmessige faktorer, via levekårsfaktorer og nærmiljøfaktorer til levevaner og individuelle faktorer. Arbeidet med folkehelse og levekår berører derfor stort sett alle samfunnsområder, og tverrsektoriell innsats for å møte utfordringene på disse områdene er helt nødvendig.

Befolkningens helse er i hovedsak god i Kristiansand, men det er betydelige sosiale helseforskjeller. Dette utgjør den mest gjennomgående folkehelseutfordringen i Kristiansand. Med sosiale helseforskjeller menes at sosiale faktorer, i hovedsak sosioøkonomiske faktorer som inntekt, utdanning og arbeid, påvirker levekår og leveste, som igjen påvirker helsa. Grupper med høyere sosioøkonomisk status har bedre helse og livskvalitet sammenlignet med grupper med lavere sosioøkonomisk status. Forskjellene går som en trapp gjennom befolkningen, litt bedre sosioøkonomisk status gir, statistisk sett, litt bedre helse. Dette er det som gjerne blir kalt gradientutfordringen. Sosiale helseforskjeller finnes i alle aldersgrupper, hos menn og kvinner og barn.

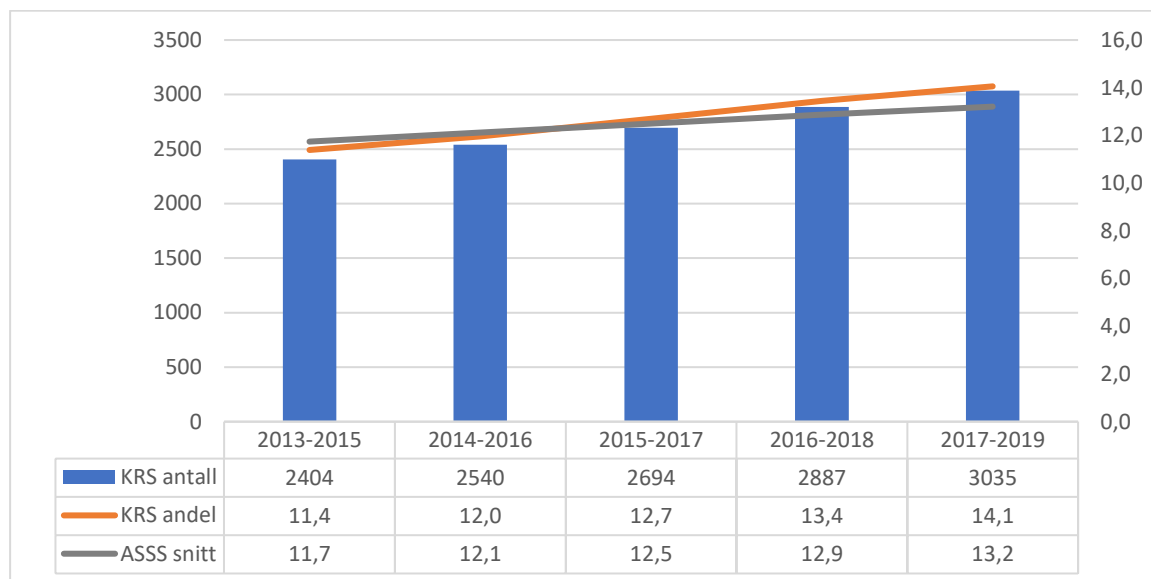
Kristiansand kommune kommer noe dårligere ut enn landsgjennomsnittet når det gjelder de grunnleggende sosioøkonomiske faktorene som inntekt og arbeid. Kristiansand har også et lavere utdanningsnivå i befolkningen sammenlignet med andre storbykommuner, men har noe høyere utdanningsnivå enn snittet i landet.

3.1 Oppvekst og levekår

3.1.1 Økende antall barn i lavinntektsfamilier

Det har vært en bekymringsfull økning i antall barn (0-18 år) som lever i familier med vedvarende lavinntekt² de siste årene både nasjonalt og i Kristiansand. Kristiansand ligger godt over landsgjennomsnittet for andel barn i familier med vedvarende lavinntekt, og ligger omtrent på gjennomsnitt for de største kommunene.

² Vedvarende lavinntekt er definert som gjennomsnittlig inntekt etter skatt i en treårsperiode som er under 60 prosent av mediangjennomsnittet i samme treårsperiode. Mer info: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/115-000-barn-i-husholdninger-med-vedvarende-lavinntekt>

Figur 6: Antall og andel barn i Kristiansand som lever i familier med vedvarende lavinntekt, treårsperiode (Kilde: SSB)

De siste årene har det vært en økning i barn av innvandrerforeldre som lever under lavinntekstgrensen. Statistikk viser også at en høy andel av husholdningene med lavinntekt har lavt utdanningsnivå, og en høy andel barn er knyttet til husholdninger med enslige forsørgere. Problemstillingene og årsaksforholdene knyttet til lavinntekt og fattigdom er komplekse.

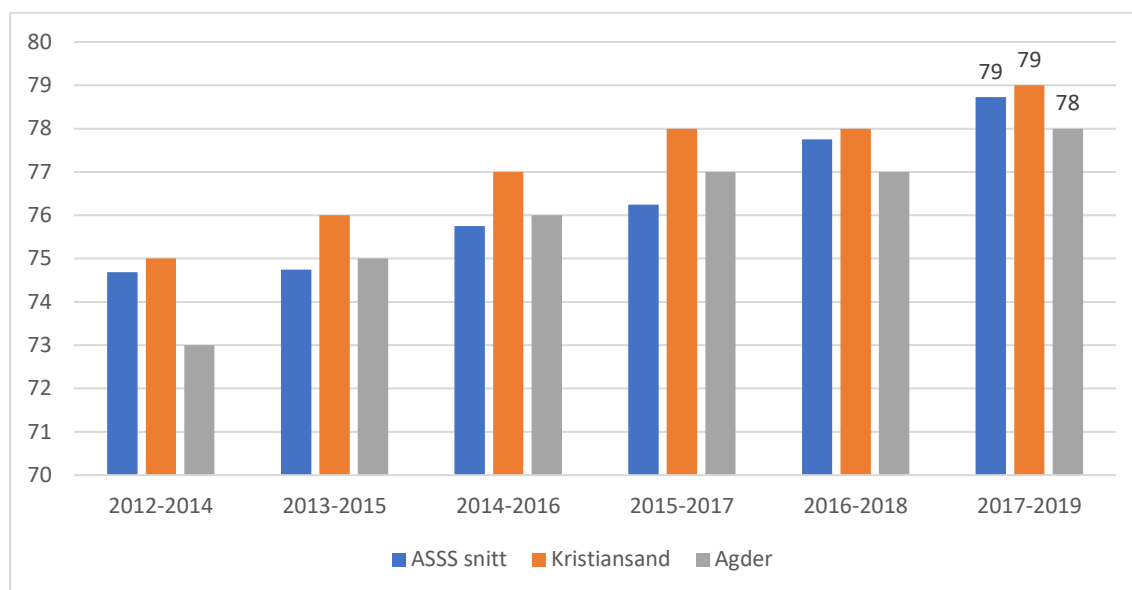
3.1.2 Vold i nære relasjoner

Vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt i barndommen øker risikoen for alvorlige fysiske og psykiske helseplager. I Norge vokser om lag 1 av 20 barn og unge opp under forhold preget av vold. Andelen har vært stabil over tid. Mindre alvorlig fysisk vold mot barn og unge har avtatt betydelig over tid og forekommer hos om lag 1 av 5. Når det gjelder seksuelle overgrep, oppgir 1 av 5 jenter og 1 av 14 gutter at de har opplevd dette i barne- og ungdomsårene

3.2 Utdanning og arbeidsliv

3.2.1 Fortsatt mange som ikke fullfører videregående skole

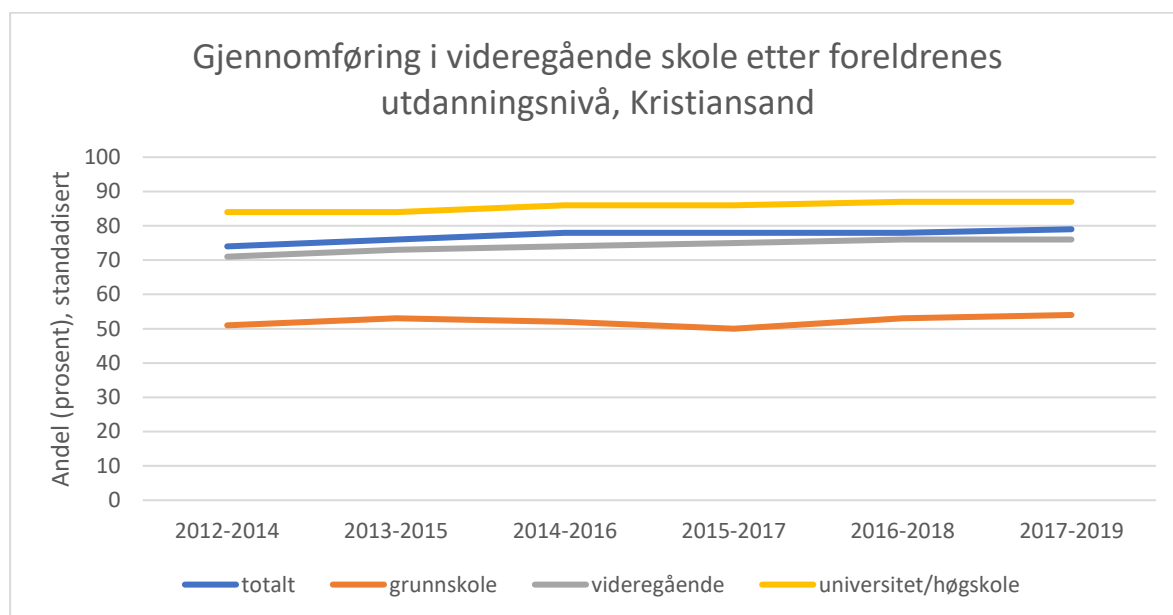
Det har vært en økning i gjennomføring i videregående skole de siste årene. Dette gjelder både lokalt og i andre sammenlignbare kommuner. Statistikken er lagt om for 2019 og har økt gjennomføringsperioden på yrkesfag fra 5 til 6 år. I perioden 2017-2019 gjennomførte 79 prosent videregående opplæring i Kristiansand.

Figur 7: Gjennomføring videregående skole innen 5/6 år, treårig glidende gjennomsnitt (Kilde: FHI)

I videregående opplæring skiller man mellom yrkesfaglig utdanningsprogram og studieforberedende utdanningsprogram, og det er stor forskjell i gjennomføringsgrad mellom disse. Hvis man ser på gjennomføring innen 5 år var gjennomføringsgrad 88 prosent for studieforberedende program, mens den var 64 prosent for yrkesfaglig utdanning. Kjønnsforskjellene er også store ved at 82 prosent av kvinnene fullfører videregående, mens kun 72 prosent av mennene gjør det samme. Noe av denne kjønnsforskjellen kan tilskrives at andelen menn er høyere i yrkesfaglige studieretninger. I dag er det for mange ungdom som ikke får sitt førstevalg i valg av studie, noe som påvirker motivasjonen. Det er heller ikke nok lærlingplasser til alle, ved at ikke alle bedrifter tar inn lærlinger. Det finnes dessverre ikke tilsvarende tall når gjennomføringsperioden er økt til 6 år på enkelt yrkesfagsløp, men det vil påvirke tallene litt i positiv retning.

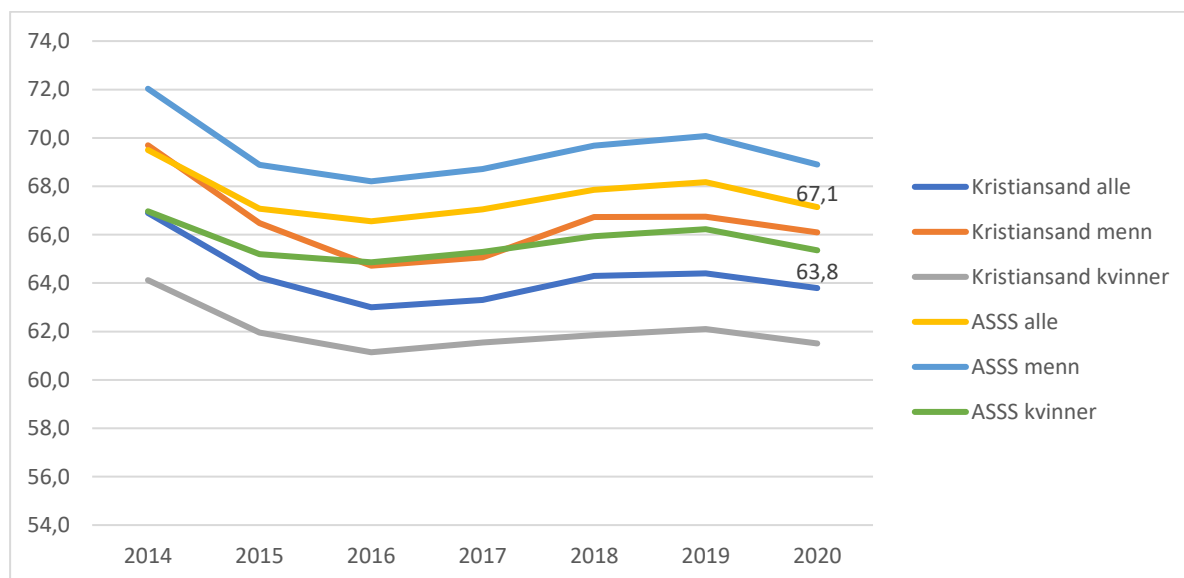
I Kristiansand gjennomfører elever med foreldre med høyere utdanning i større grad videregående utdanning enn elever med foreldre med lavere utdanning. I 2017-2019 gjennomførte 87 prosent av elevene med foreldre med universitet og høyskole som høyeste fullførte utdanningsnivå, mot 54 prosent for elever med foreldre med grunnskole som høyeste fullførte utdanningsnivå. Forskjellen i frafall etter foreldrenes utdanningsnivå har ikke endret seg særlig siden 2012.

Figur 8: Gjennomføring i videregående skole etter foreldrenes utdanningsnivå. Treårig, løpende gjennomsnitt (Kilde: FHI)

3.3.2 Lavere yrkesdeltakelse enn i andre storbykommuner

Yrkesdeltakelse (sysselsetting) er definert som en andel av den arbeidsdyktige befolkning som har inntektsgivende arbeid av minst 1 times varighet i referanseuken.

Figur 9: Sysselsetting i Kristiansand og andre storbyer, 4. kvartal 2014-2020, fordelt på kjønn (Kilde: SSB)

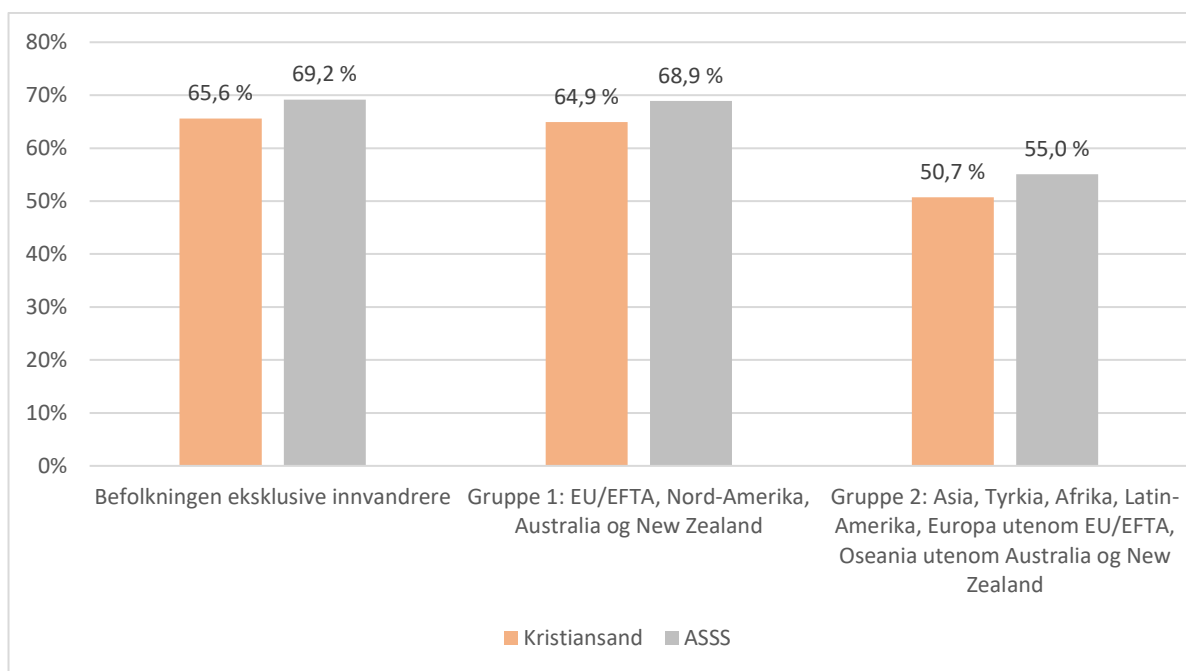

Grafen viser en nedgang i yrkesdeltakelse som følge av oljekrisen i 2014-2016, som rammet landsdelen hardt. Deretter var det en oppgang i perioden 2016-2019, før koronakrisen som rammet arbeidslivet. Kristiansand ligger lavere i yrkesdeltakelse enn gjennomsnittet i andre storbykommuner, og dette gjelder både for kvinner og menn. En mer finmasket statistikk etter arbeidstid viser at ca. 10 prosent av lønnstakere arbeidet under 10 timer i uka, mens ca. 68 prosent av de lønnstakere arbeidet heltid. I Kristiansand er det også flere kvinner som velger å jobbe deltid enn i andre deler av landet. I Kristiansand arbeidet 56 prosent av kvinnene heltid, mens den samme prosenten i ASSS samlet sett er 68 prosent. Kvinner er dermed både i mindre grad sysselsatt og har lavere arbeidstid enn i sammenlignbare kommuner.

3.3.3 Lavere yrkesdeltakelse også blant innvandrere

Kristiansand har en lavere sysselsetting blant innvandrere enn andre storbykommuner. Dette gjelder både for vestlige og ikke-vestlige innvandrere. Det er imidlertid verdt å merke seg at sysselsetting blant vestlige innvandrere i liten grad avviker fra befolkningen for øvrig. Den lave yrkesdeltakelsen blant innvandrere skyldes i hovedsak lavere yrkesdeltakere for personer fra ikke-vestlige land.

Kristiansand har over tid vært en av de kommunene som har bosatt flest flyktninger, og sammenlignet med et gjennomsnitt for storbykommuner er det relativt sett flere innvandrere i Kristiansand som kommer fra ikke-vestlige land. Fra 2019 til 2020 gikk sysselsettingsandelen ned med 0,6 prosentpoeng for personer født i Norge, mens den gikk ned med 2,6 prosentpoeng for personer fra gruppe 1 land og med 1,2 prosentpoeng for personer fra gruppe 2 land.

Figur 10: Andel sysselsatte per innvandrerkategori i Kristiansand og bykommunene i ASSS-samarbeidet (Begge kjønn / Alder 15-74 / 4. kvartal 2020) (Kilde: SSB 11607)

3.3.4 Koronakrisen har rammet noen hardere enn andre

Koronakrisen brakte med seg en dramatisk økning i antall arbeidsledige i mars 2020. Antall helt ledige økte fra 1508 (2,7) i februar til 6333 personer (11,2) i mars 2020. Dette utgjør en økning på mer enn 300 prosent på en måned. Siden bedret ledighetstallene seg noe utover våren og sommeren, men har vedvart på et høyere nivå enn før koronakrisen inntraff. Pr 26. mars 2021 var 2426 personer registrert som ledige i NAVs statistikk (se kap. 4). Utover året 2021 fortsatte arbeidsledigheten å synke og nådde i august/september nivåer for tilsvarende måneder i 2019.

Det har vært en bekymring både nasjonalt og lokalt at krisen rammet skjevt, og da særlig har rammet grupper som fra før har sosioøkonomiske utfordringer. Øystein Hærnes ved Frisch-instituttet argumenterer for i «Stat og Styring» (2/2020) at samfunnskriser ofte rammer sosialt utsatte grupper ekstra hardt, og at det ser ut til også å gjelde med koronakrisen³. Artikkelen baserer seg blant annet på analyse av den første perioden ved nedstengningen i mars/april 2020, hvor det kommer frem at selv om tiltakene rammet bredt så var risikoen for oppsigelse eller permittering klart større for arbeidstakere med lav inntekt, lav utdanning og lavinntekts familiebakgrunn⁴. Foruten negative effekter i arbeidsmarkedet viser undersøkelser fra FHI at koronasituasjonen og vedvarende smitterestriksjoner har ført til større ensomhet og gitt psykiske helseutfordringer i grupper av befolkningen⁵. Unge, aleneboende og personer som er uten arbeid ser ut til å være særlig hardt rammet. I FHIs undersøkelse ser det imidlertid ut til at Agder er langt mindre rammet av negative konsekvenser enn Oslo og Bergen, og de ser dette i sammenheng med at restriksjonene har vært mer omfattende over tid i de største byene. Det er for tidlig å si noe om de langsiktige konsekvensene som koronasituasjonen vil gi på levekår og arbeidsdeltakelse, og det vil være noe som må ha forsterket oppmerksomhet fremover.

Ledighetstall fra SSB indikerer at grupper som i utgangspunktet kan være mer utsatt i arbeidsmarkedet også har merket konsekvensene av koronapandemien hardest. I den tidlige fasen ble unge under 30 år ekstra hardt rammet av krisen, med en ledighetsprosent opp mot 19 prosent i Kristiansand (SSB). Dette kan skyldes at krisen rammet bransjer hvor det er mange unge arbeidstakere, som reiseliv og overnatting, butikk og salgsarbeid. Tall fra NAV fra september 2021 viser at ledigheten også blant unge har gått ned på nivåer som var forut for koronapandemien.

Personer med innvandrerbakgrunn ser også ut til å ha blitt hardt rammet av koronakrisen. Ledighetsprosenten blant innvandrere i Kristiansand fra gruppe 2 land økte fra 7,2 prosent i 4. kvartal 2019 til 14,8 prosent i 2. kvartal 2020⁶. Tilsvarende økte ledighetsprosent for gruppe 1 land fra 4,7 prosent til 11,6 prosent, for personer født i Norge økte prosenten fra 1,9 til 5,4. Den totale arbeidsledighetsprosenten økte i samme tidsrom fra 2,6 til 6,7 prosent. Fra 1. januar 2021 publiseres ikke lenger ledighetstall for innvandrere hos SSB. Tall fra NAV viser imidlertid at ledigheten i september 2021 var nådd tilbake på nivå med før korona også for innvandrere.

³ https://www.frisch.uio.no/om-oss/Nyheter/2020/hernes_o_kriser_rammet_skjevt_stat_styring_v2020.html

⁴ <https://www.frisch.uio.no/om-oss/Nyheter/pdf/rapportdagpengesoknader.pdf>

⁵ <https://www.fhi.no/div/helseundersokelser/fylkeshelseundersokelser/livskvalitet-og-psykisk-helse-under-koronaepidemien--nov-des-2020/>

⁶ SSBs statistikk på arbeidsledighet blant innvandrere publiseres pr kvartal, og måletidspunkt er slutten av 2. måned i kvartalet (dvs. slutten av februar, mai, august og november). Den får dermed ikke med seg toppen i mars/april 2020.

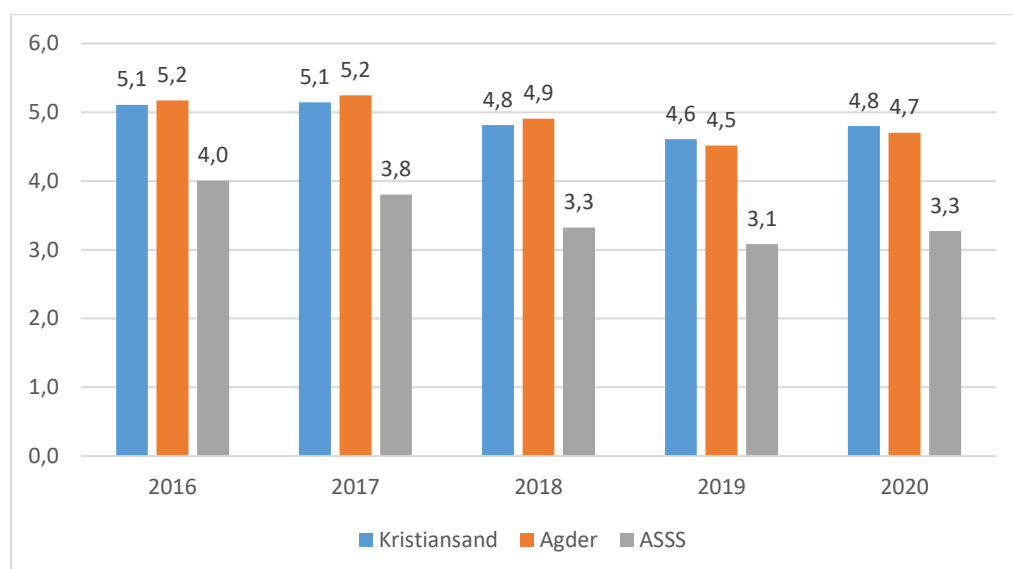

3.3.5 Helserelaterte og sosiale ytelser

Økning i personer med nedsatt arbeidsevne og AAP

Kristiansand har en høyere andel personer som har nedsatt arbeidsevne med minst 50 prosent, enn sammenlignbare kommuner. Pr. desember 2020 var 5059 personer i yrkesaktiv alder registrert med nedsatt arbeidsevne i Kristiansand, noe som utgjør 7 prosent av befolkningen 18-66 år. Av disse 5059 personene var 1320 under 30 år. Den mest vanlige ytelsen som gis til personer i denne gruppen er arbeidsavklaringspenger (AAP).

AAP er en midlertidig ytelse som hovedregel innvilges inntil 3 år. I denne perioden er det meningen at man skal avklares i forhold til arbeid, og mange har ulike typer behandling og tiltak med mål om å bedre arbeidsevnen over tid. Statistikk viser at det for unge mottakere under 30 år er det psykisk helseproblematikk som dominerer, mens muskel- og skjelettlidelser blir mer utbredt for eldre aldersgrupper.

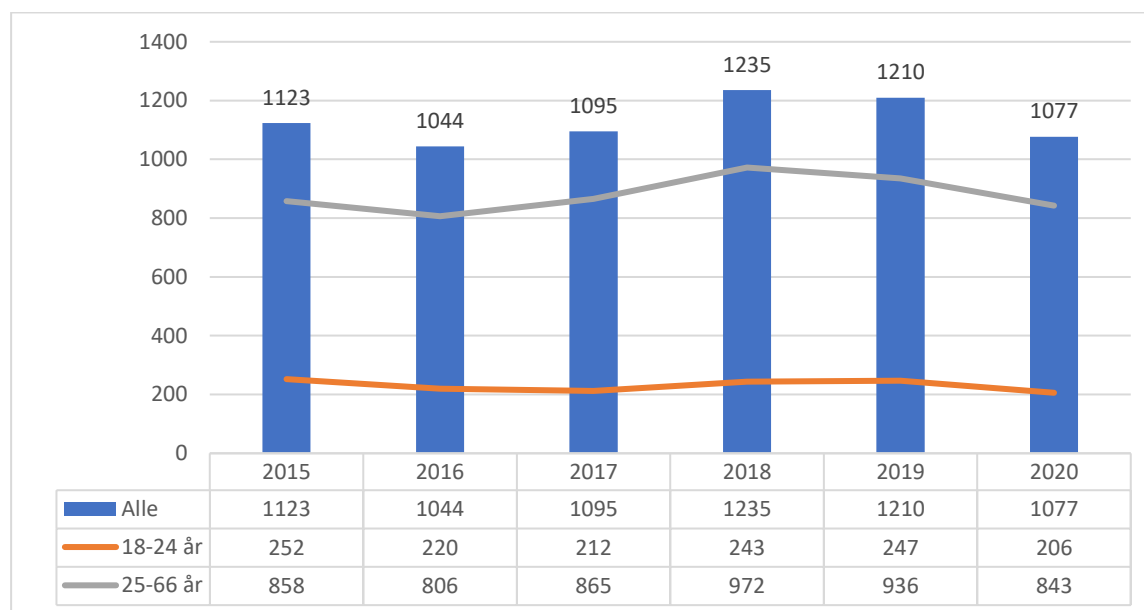
Figur 11: Andel i befolkning 18-66 år som mottok arbeidsavklaringspenger pr desember (Kilde: NAV)

Som grafen viser ligger Kristiansand betydelig over gjennomsnittet i andre storbykommuner (ASSS) i andel av arbeidsfør befolkning som mottar arbeidsavklaringspenger. Fra 1.1.2018 ble det iverksatt omfattende regelverksendringer i AAP-ordningen, som gjorde at mottakerantallet sank betraktelig. Nedgangen har imidlertid vært større i andre storbyer samlet sett enn for Kristiansand. I Kristiansand var det i gjennomsnitt 3670 personer som mottok AAP pr mnd. 2. halvår 2017, og dette ble redusert til 3360 2. halvår 2019 (-8,5 prosent). I samme periode ble mottakerantallet for 10 storbykommuner i Norge redusert fra 47 850 til 39 330. Dette gir en reduksjon på 17,8 prosent. Antall som mottar AAP steg noe i 2. halvår 2020 både i Kristiansand og de andre storbykommunene.

Reduksjon i antall sosialhjelpsmottakere

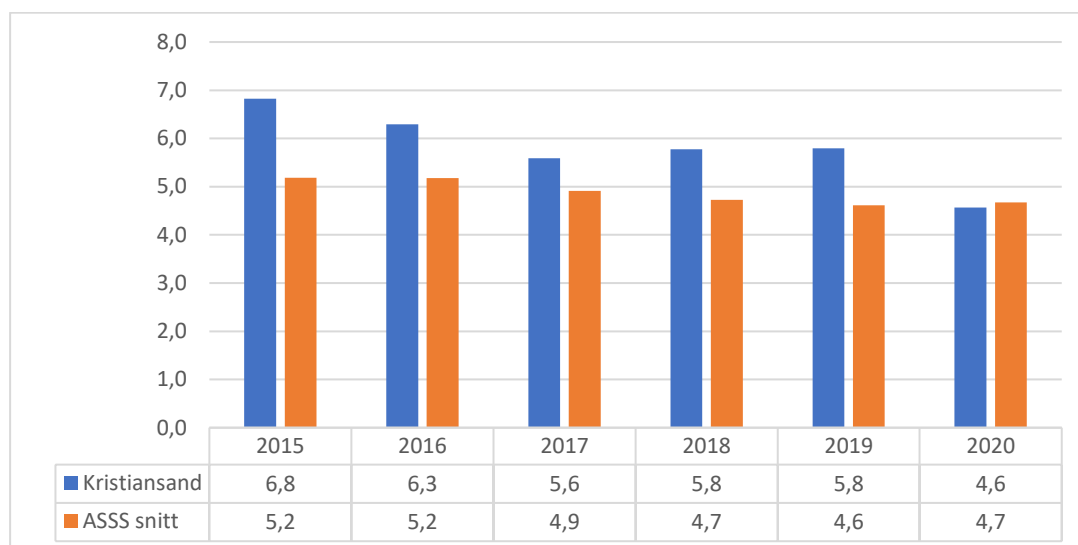
Det vil ikke være alle som oppfyller kravene til arbeidsavklaringspenger eller andre statlige ytelser. Andre vil også være i en økonomisk situasjon hvor andre ytelser ikke er tilstrekkelig. Disse vil da kunne få økonomisk sosialhjelp.

Figur 12: Sosialhjelpsmottakere i Kristiansand fordelt på to aldersgrupper, gjennomsnitt pr mnd (Kilde: SSB, bearbeidet)

Kristiansand opplevde en topp i sosialhjelpsmottakere i 2014, og så en nedgang i perioden 2015 til første halvår av 2017. Mottakerantallet steg deretter kraftig i 2018 og fortsatte på et høyt nivå i 2019. Fra 2017-2018 var det en sterk økning i antall voksne sosialhjelpsmottakere, mens det fra sommeren 2018 og i 2019 kom en sterkere økning blant unge sosialhjelpsmottakere. Det er en høyere andel menn enn kvinner som mottar sosialhjelp.

I forbindelse med tidligere sosialhjelpsanalyser har det blitt gjort kartlegging av utfordringer blant unge som mottar sosialhjelp. I disse kartleggingene kommer det frem at en høy andel har droppet ut av videregående opplæring. Mange har også ulike former for psykisk helseproblematikk, og sammensatte utfordringer.

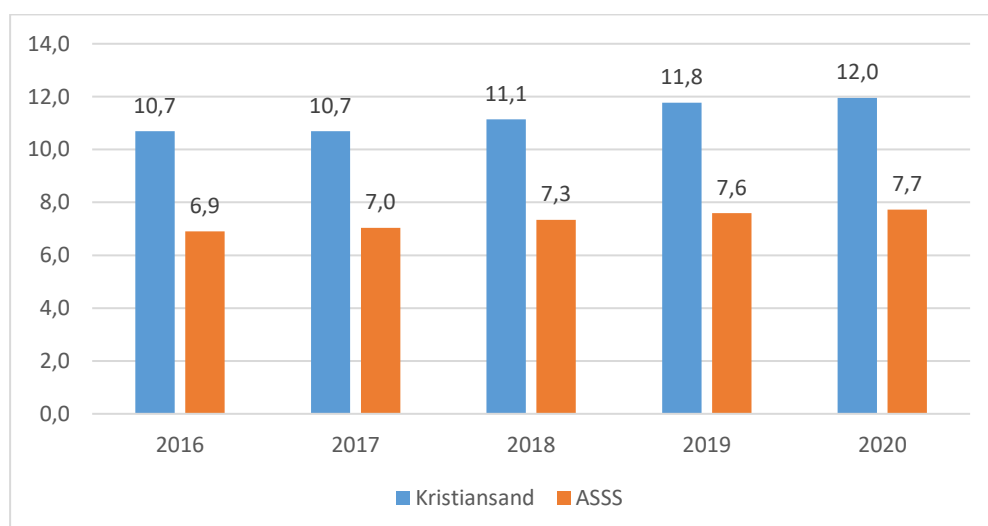

Figur 13: Andel av befolkning i alderen 18-24 år som har mottatt minst en sosialhjelpsutbetaling pr år i Kristiansand sammenlignet med bykommunene i ASSS-samarbeide (Kilde: SSB)

SSB lager statistikk som viser hvor høy andel blant ulike aldersgrupper som har mottatt sosialhjelp i løpet av året. Her har Kristiansand ligget høyt på andel unge sosialhjelpsmottakere, men hadde en nedgang i perioden 2015-2017. I 2018-2019 lå andelen stabilt, mens det i 2020 har vært en sterk reduksjon i andel ungdom som mottar sosialhjelp. Fra å ligge godt over gjennomsnittet i andre storbyer foregående år ligger Kristiansand i 2020 marginalt under snittet.

Fortsatt økning i uføretrygdene

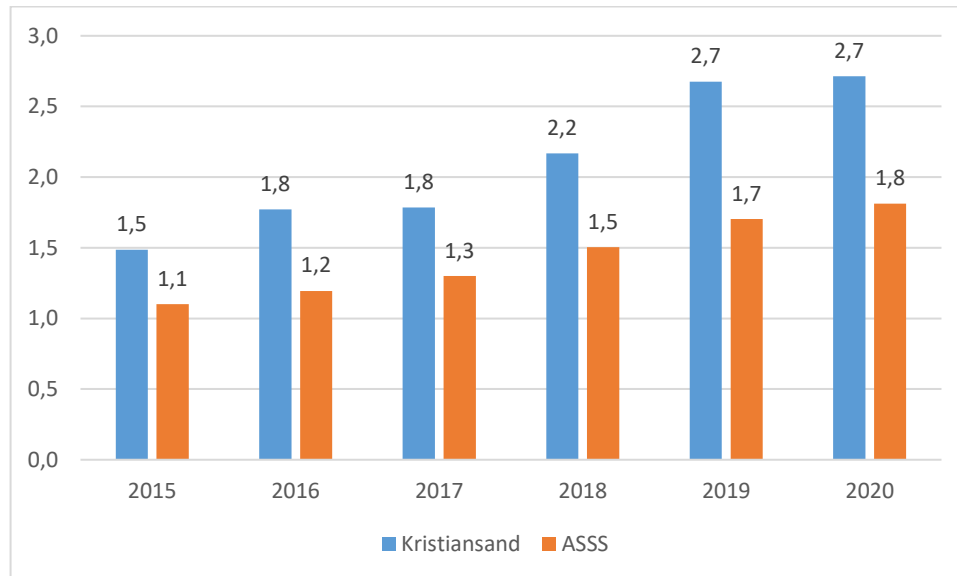
Dersom personer ikke er i stand til å ha inntektsgivende arbeid, eller har en varig nedsatt arbeidsevne vil man etter hvert ha rett til uføretrygd.

Figur 14: Andel av befolkning 18-66 år som mottok uføretrygd pr desember (Kilde: NAV)

Pr desember 2020 var det i 8644 personer som mottok uføretrygd i Kristiansand, det utgjør 12 prosent av befolkningen i alderen 18-66 år. Grafen over viser at Kristiansand også ligger høyere enn sammenlignbare bykommuner (ASSS) i andel av befolkning som mottar uføretrygd.

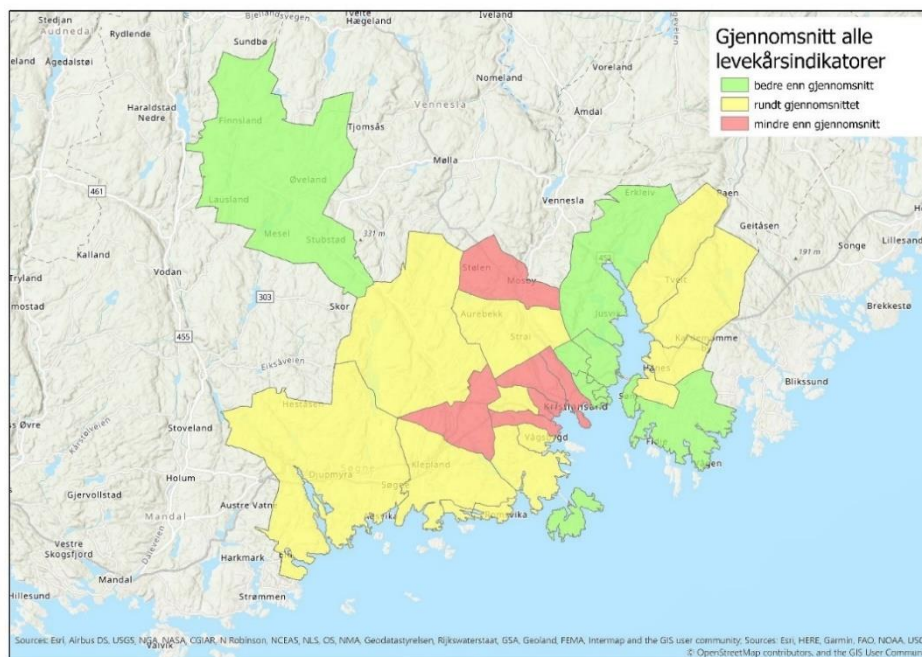
Figur 15: Andel av befolkning 18-29 år som mottok uføretrygd i desember (Kilde: NAV)

De siste årene har det vært en bekymringsfull økning i personer under 30 år som mottar uføretrygd, både nasjonalt og i Kristiansand. Av de 8644 personene som mottok uføretrygd i desember 2020 var 537 under 30 år. Ved årsskiftet 2014/2015 var det om lag 250 unge under 30 år som mottok uføretrygd i Kristiansand. I løpet av 5-6 år har andelen unge uføre økt med over 100 prosent.

3.4 Geografiske forskjeller i levekår

Kartet viser hvordan lokalområder i Kristiansand skårer ut ifra en sammenstilling av 11 levekårsindikatorer fra SSB som omhandler utdanning, inntekt og yrkesstatus⁷. I figuren under vises hvilke lokalområder som kommer bedre ut enn gjennomsnittet i kommunen når det kommer til levekår (grønne), hvilke lokalområder som ligger på gjennomsnittet (gule) og hvilke lokalområder som kommer dårligere ut på levekårsmålingene enn gjennomsnittet i kommunen som helhet (røde).

Figur 16: Samlet levekår fordelt på lokalområder i SSB 2018, bearbeidet av Kristiansand kommune

Lokalområder med levekår over gjennomsnittet; Finsland, Justvik, Lund, Marviksletta, Gimle, Fagerholt, Flekkerøy, Søm, ytre Randesund.

Lokalområder med levekår på gjennomsnittet; Linde, Tangvall, Nodeland, Strai, Langenes, Voie byen, Vågsbygd, Hellemyr, Tveit øst/vest, Hånes, Strømme.

Lokalområder med levekår under gjennomsnittet; Mosby, Slettheia, Rosseland, Tinnheia, Grim Kvadraturen.

⁷ "Samlet levekår" er en samstilling av følgende 11 levekårsindikatorer fra SSB: Lav utdanning 16 år +, Ikke oppnådd kompetanse 21-29 år, personer i lavinnteksthusholdninger (AU 60 og AU 50), barn i lavinnteksthusholdninger EU-60, gjeld over 3 ganger samlet inntekt, mottakere av AAP 18-66 år, arbeidsledige 15-74 år, ungdomsledighet 15-29 år, sosialhjelpsmottakere 16+ år, unge uførepensjonister 18-44 år.

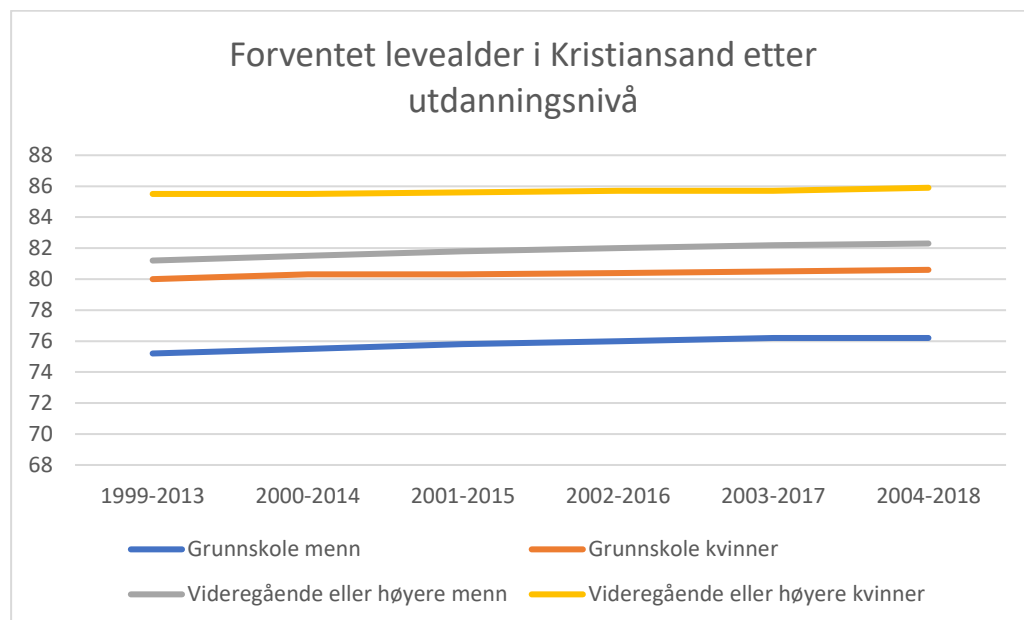

3.5 Helsetilstand i befolkningen

3.5.1 Sosial ulikhet i helse

Gjennomsnittshelsen til Kristiansands befolkning er i hovedsak god, men det er betydelige sosiale helseforskjeller. Dette utgjør den mest gjennomgående folkehelseutfordringen i Kristiansand. I Kristiansand har grupper med høyere inntekt og utdanning bedre fysisk og psykisk helse, bedre livskvalitet og bedre levevaner sammenlignet med grupper med lavere sosioøkonomisk status

En indikator som viser sosial ulikhet i helse i Kristiansand, er forventet levealder etter utdanningsnivå. Forskjellen i forventet levealder mellom grupper med lav utdanning og videregående eller høyere utdanning ligger på ca. 6 år. Forskjellene i Kristiansand ser ut til å øke og er høyere enn landsgjennomsnittet.

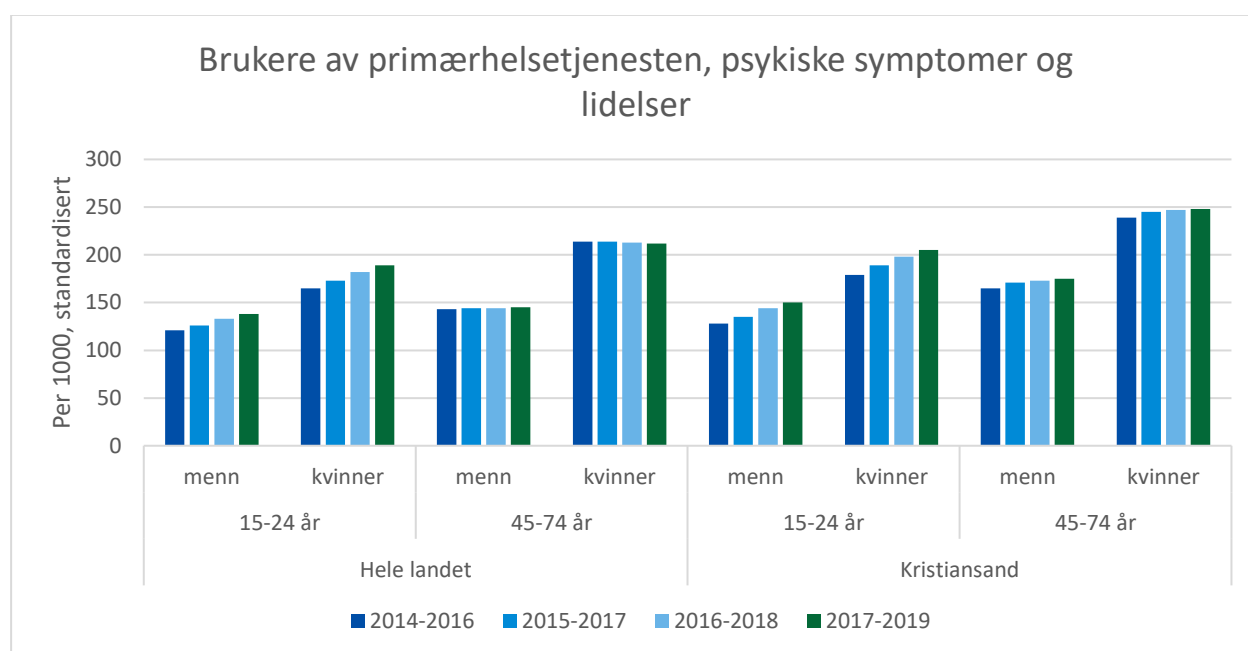
Figur 17: Forventet levealder fordelt på utdanningsnivå og kjønn (Kilde: FHI)

Koronakrisen har rammet sosialt skjevt, i likhet med andre kriser. Smitte, alvorlig sykdom og død av viruset rammer grupper med lavere sosioøkonomisk status i større grad enn grupper med høyere sosioøkonomisk status. Men også konsekvensene av de iverksatt smitteverntiltakene rammer sosialt skjevt. Dette vil bidra til å øke de sosiale helseforskjellene ytterligere.

3.5.2 Psykisk helse

Psykiske lidelser er den vanligste årsaken til å bli varig arbeidsufør tidlig i livet. Depresjon/psykiske plager er økende problem blant unge og voksne. Det er flere kvinner enn menn som er brukere av primærhelsetjenesten grunnet psykisk uhelse. Ungdata-undersøkelsene viser at en høy andel ungdommer angir psykiske symptomer eller plager, med en betydelig kjønnsforskjell; mer enn doblet andel jenter. Ungdata-undersøkelsene indikerer at andelen ungdom med høy grad av depressivt stemningsleie er stigende. Folkehelseundersøkelsen i Agder (2019) viser at psykisk helse og tilfredshet med tilværelsen oppleves bedre med alderen hos voksne, selv om psykiske helseproblemer er en vanlig årsak til bruk av helse- og velferdstjenester.

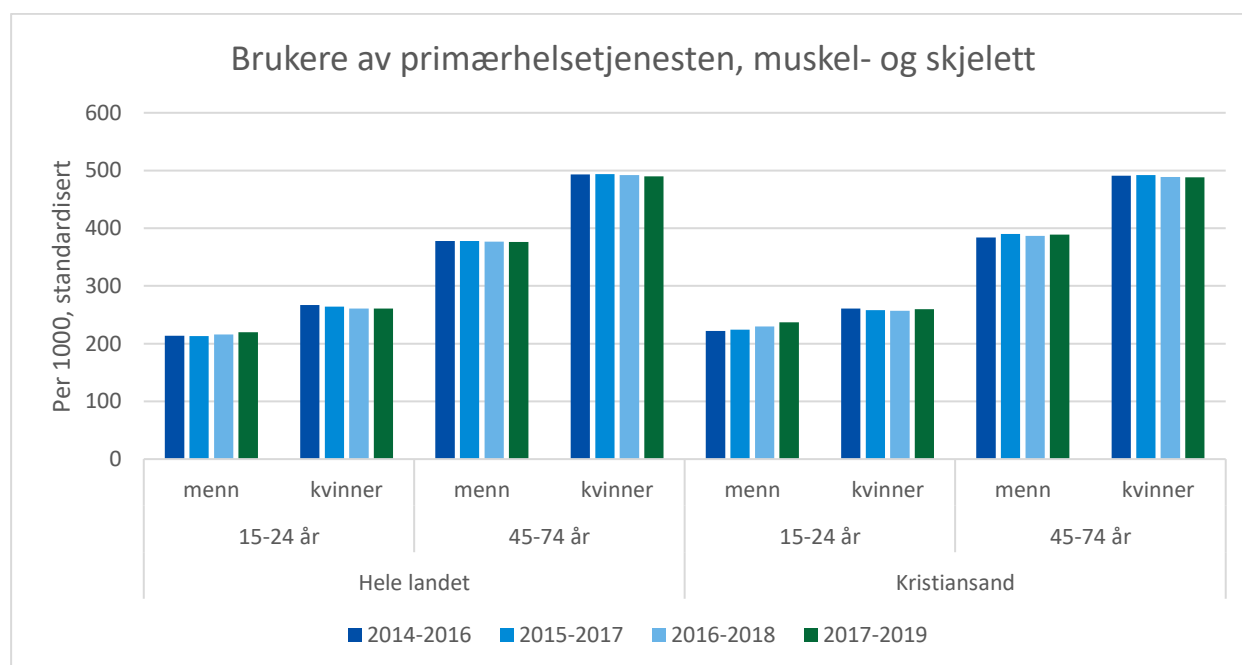
Figur 18: Brukere i primærhelsetjenesten pr 1000 innb., psykiske symptomer og lidelser, fordelt på aldersgrupper (Kilde: FHI)

3.5.3 Fysisk helse

Befolkningsundersøkelser i Norge antyder at de fleste voksne har overvekt eller fedme, og at mindretallet er normalvektig. Overvekt eller fedme rammer nasjonalt 1 av 6 barn, 1 av 4 ungdom og ca. 2 av 3 voksne. For barn er det tegn til at utviklingen har flatet ut mens det er tegn til at andelen øker blant unge og voksne. Personer med lav sosioøkonomisk status har større grad av overvekt og fedme. Folkehelseundersøkelsen i Agder (2019) viser at 17 prosent av voksne i Kristiansand oppgir en KMI som tilsvarer fedme. Fedme gir over tid økt risiko for en rekke sykdommer og plager, og er blant de ti viktigste risikofaktorene for død.

Muskel- og skjelettplager bidrar mest til helsetapet i den norske befolkningen og er en av de vanligste årsakene til sykefravær og uføretrygd. Antall brukere per 1000 innbygger i kontakt med primærhelsetjenesten for disse plagene øker i Kristiansand og er høyere enn i landet som helhet og i Agder. Det er en overvekt av kvinner, og antall personer med slike lidelser øker med alderen.

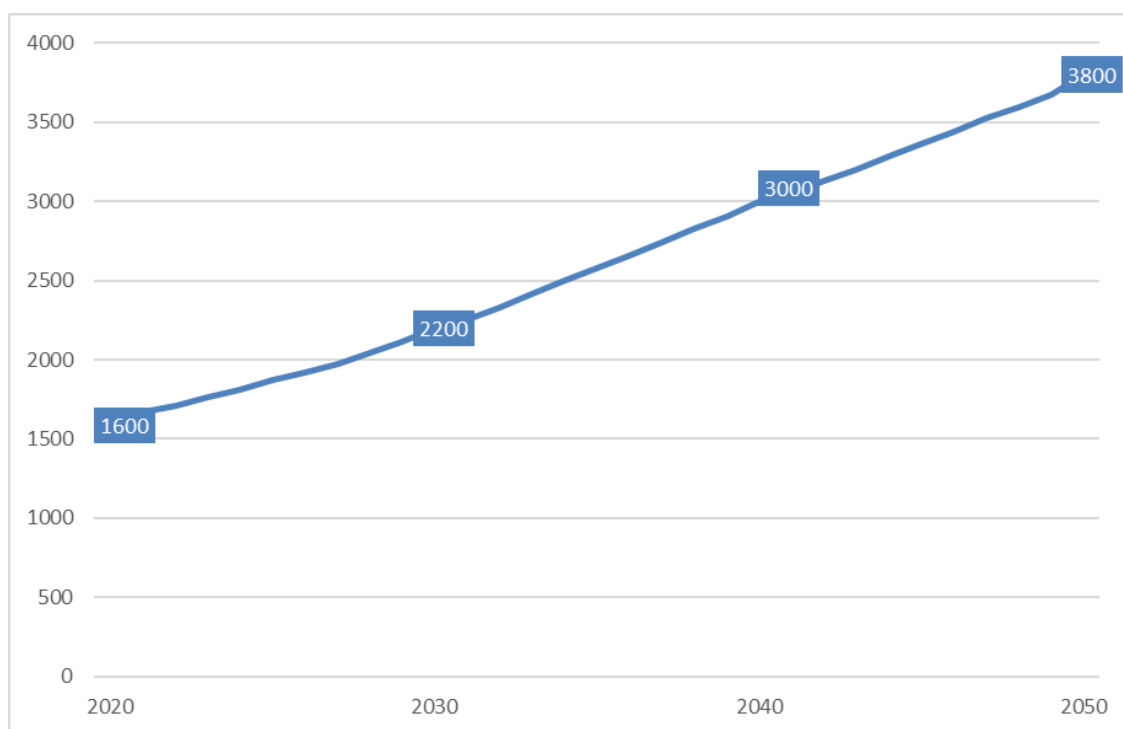

Figur 19: Brukere i primærhelsetjenesten pr 1000 innb., muskel- og skjelett plager og sykdommer, fordelt på alder og kjønn. (Kilde: FHI)

3.5.4 Helse blant eldre

Folkehelseundersøkelsen i Agder (2019) viser at de eldre som besvarte undersøkelsen var mer fornøyd med tilværelsen, trivdes bedre i nærmiljøet, var i større grad sosialt engasjert og hadde mindre psykiske plager og søvnvansker enn de som var yngre. Eldre med store helseutfordringer og demenstilstand er trolig underrepresentert i slike undersøkelser. Selv om mange eldre opplever å klare seg bra, viser det seg at med økende alder øker bruken av helse- og omsorgstjenester. Dette kan ha sammenheng med økte forventninger, at flere tilstander kan behandles og at flere når en svært høy alder hvor mange utvikler demens eller andre kroniske sykdommer. Med økende alder vil flere ha flere samtidige sykdommer. Dette vil øke kompleksiteten og krav til kompetanse i helse- og omsorgstjenesten.

Figur 20: Framskriving av personer med demens fram mot 2040 (Kilde: FHI/SSB, bearbeidet av Kristiansand kommune)

Basert på nasjonale tall og lokal prognose er det antatt at personer med demens vil mer enn dobles i den norske befolkningen fram til 2050. Dette er kanskje det enkeltstående utviklingstrekket som vil få størst konsekvenser når det gjelder behovet for helse- og omsorgstjenester framover.

3.6 Levevaner

3.6.1 Tobakk

Sigarettrøyking er fortsatt den enkeltfaktoren som bidrar mest til sykdom og tidlig død i Norge. Folkehelseundersøkelsen blant voksne i Agder i 2019 viste at det er i underkant av 8 prosent av den voksne befolkningen som røyker daglig. De med høyere utdanning røyker langt sjeldnere enn de med lavere utdanning. Ungdata-undersøkelsen i 2019 viste at 1 prosent av elevene på ungdomstrinnet og 3 prosent av elevene i videregående skole var dagligrøykere. På ungdomstrinnet er det under 2 prosent som bruker snus daglig. Dette øker betydelig med alderen, særlig for gutter. I 3. år på videregående skole bruker vel 20 prosent snus daglig eller ukentlig. Dette samsvarer med Folkehelseundersøkelsen, der unge voksne er den gruppen som bruker mest snus. Fra 20 års alder faller bruken betydelig, særlig for kvinner.

3.6.2 Alkohol og rus

Alkohol er årsak til betydelig mer helsemessige og sosiale problemer i samfunnet enn narkotika. De ti prosentene som drikker mest, står for om lag halvparten av det totale forbruket. Jo høyere alkoholforbruket er i befolkningen, jo flere er det som har et risikofylt alkoholbruk. Totalforbruket er derfor en god indikator på hvor mange som har et svært høyt alkoholinntak, og dermed økt risiko for helsemessige og sosiale skader⁸. Mellom 10-20 prosent av befolkningen får en ruslidelse i løpet av livet. Skadelig bruk eller avhengighet av alkohol er den hyppigst forekommende ruslidelsen i Norge. Ungdata-undersøkelsen viser at ungdom i alle tre kommuner ligger godt under landssnittet når de rapporterer om de har vært beruset. Folkehelseundersøkelsen i Agder i 2019 viser at 21 prosent i Kristiansand svarte at de månedlig eller oftere drikker minst 6 enheter alkohol ved samme anledning (episodisk høyt alkoholforbruk). Andelen er høyest i Agder, men forskjellene er små. Det er overvekt av menn med episodisk høyt alkoholforbruk, og andelen synker med økende alder.

3.6.3 Fysisk aktivitet

Folkehelseundersøkelsen i Agder (2019) viser at 19 prosent av den voksne befolkning i Kristiansand rapporterte moderat fysisk aktivitet i minst 30 minutter fire dager eller mer i uken. Andelen i Kristiansand er over gjennomsnittet i Agder og øker med økt utdanningsnivå. Det er i underkant av 13 prosent med utdanning på videregående nivå og ca. 21-22 prosent med universitetsutdannelse 4+ år som rapporterer om minst 30 minutter moderat fysisk aktivitet fire dager i uka eller mer. I de yngre aldersgruppene er menn mest aktive, fra 40 årsalder er kvinner mest aktive.

Kristiansand har signifikant mer stillesitting enn gjennomsnittet i Agder. Stillesitting øker med økt utdanningsnivå, kvinner og menn med høgskole- eller universitetsutdannelse rapporterer om betydelig mer stillesitting sammenlignet med kvinner og menn med grunnskole- eller videregående utdanning. Stillesitting reduseres med økt alder, kvinner og menn i aldersgruppa 18-29 år rapporterer > 1 time mer stillesitting i hverdagen enn kvinner og menn i aldersgruppa 70+ år.

⁸ Khp.fhi.no 2018

4 Næringsutvikling og verdiskaping

4.1 Globale utviklinger påvirker og utfordrer lokalt næringsliv

Det har vært god vekst i norsk økonomi siden 2016. Oppgangen internasjonalt, bedret kostnadsmessig konkurranseevne og høyere oljepris har bidratt til den positive utviklingen. Lave renter har trukket i samme retning. Veksten i fastlandsøkonomien har imidlertid avtatt siden sommeren 2019. Veksten har avtatt i alle næringer, men mest i varehandel og bygge- og anleggsbransjen. God vekst i tjenesteytende næringer har bidratt til å holde den samlede produksjonsveksten oppe frem til utbruddet av koronaviruset i januar 2020. Med strenge restriksjoner i Norge siden mars 2020 har næringslivet vært preget av usikkerhet og høy arbeidsledighet.

Koronapandemien har ført til et kraftig tilbakeslag i Norsk økonomi. I mai 2020 satte Norges Bank ned styringsrenten til 0. Styringsrenten er Norges Bank viktigste virkemiddel for å stabilisere prisveksten og utviklingen i norsk økonomi. Lave renter bidrar til å dempe tilbakeslaget og reduserer faren for mer langvarige konsekvenser for produksjon og sysselsetting. Som det fremkommer i Pengepolitisk rapport fra Norges Bank, forventes det at styringsrenten vil bli satt opp i løpet av annet halvår av 2021⁹.

Etter 2020 hvor verdensøkonomien ble rystet av to sammenfallende uforutsette hendelser, utbruddet av koronaviruset og et dramatisk fall i oljeprisen, har utsiktene stabilisert seg noe. Oljeprisen er på vei opp, og kronen har styrket seg og er på samme nivå som før koronapandemien. Den norske økonomien er på vei oppover, og det er forventninger om god utvikling fremover i takt med vaksineringen. Men den er fortsatt langt under nivået som var før pandemien. Mange av regionens virksomheter har tært lenge på oppsparte midler og har lite å gå på fremover. Særlig gjelder dette hotell, restaurant og reiseliv som nå er avhengig av å komme raskt i gang og som trenger en god sommersesong.

4.1.1 Fortsatt høy arbeidsledighet

Tiltakene som ble iverksatt for å bekjempe pandemien har ført til store endringer i nordmenns hverdag og vaner. Flere bransjer ble pålagt å stenge aktiviteten, mens andre mistet inntektsgrunnlaget sitt som følge av endringene. Andre bedrifter fikk utfordringer med å holde aktiviteten i gang som følge av at medarbeidere ble rammet av pandemien, enten direkte som følge av Covid-19 sykdom og karantene, eller utstrakt bruk av hjemmekontor. Dette har vært med på å bidra til rekordhøy arbeidsledighet.

Antall ledige var på det høyeste 24. mars 2020 med 6366 personer (11,3 prosent), mot om lag 1500 personer (2,7 prosent) ved inngangen til samme måned.

⁹ Norges Bank, Pengepolitisk rapport 2021

Fordelt på bransjer rammet dette særlig reiseliv og transport hvor ledigheten i disse tre ukene økte med 862 personer (620 prosent), butikk- og salgsarbeid 1136 personer (512 prosent), service 557 personer (342 prosent), kontorarbeid 319 personer (232 prosent), industri 266 personer (209 prosent) og bygge og anleggsvirksomhet med 275 personer (185 prosent).

Bransje	Før Covid (03.03.20)	På topp (24.03.20)	26.03.2021	21.09.2021
I alt	1503	6366	2426	1438
Butikk- og salgsarbeid	222	1358	324	203
Reiseliv og transport	139	1001	545	170
Ingen yrkesbakgrunn eller uoppgitt	153	374	180	169
Serviceyrker og annet arbeid	163	720	290	137
Industriarbeid	127	393	145	114
Bygg og anlegg	148	423	158	104
Kontorarbeid	137	456	163	98
Helse, pleie og omsorg	96	337	96	92
Ingeniør- og ikt-fag	67	252	125	82
Ledere	55	418	129	66
Barne- og ungdomsarbeid	65	149	88	66
Undervisning	43	135	60	62
Meglere og konsulenter	47	229	67	44
Akademiske yrker	26	99	39	20
Jordbruk, skogbruk og fiske	15	22	17	11

Tabell 1: Helt ledige etter bransje. Kilde: NAV

Arbeidsledigheten sank utover sommeren 2020, men fortsatte på et høyere nivå enn før pandemien. Utover våren/sommeren 2021 nærmet arbeidsledigheten seg gradvis nivåer forut for pandemien. Pr. september 2021 var arbeidsledigheten i Kristiansand lavere enn målepunktet i mars rett før pandemien slo inn. I antall personer var det i september 2021 flest ledige innenfor butikk- og salgsarbeid (203), reiseliv og transport (170) og uoppgitt bransje (169).

Virksomheter i tjenesteytende næringer har blitt stengt, eller mistet sitt inntektsgrunnlag som følge av strenge restriksjoner som åpningstid og antall gjester. Fysiske butikker er et eksempel på virksomheter som har mistet sitt inntektsgrunnlag, med unntak av matbutikker. Butikker som gir levende bymiljø og skaper liv til sentrumsområder kan få utfordringer med å overleve. Dette er en bransje som har mange sysselsatte, og særlig medarbeidere uten høyere utdanning.

Landsdelen har en stor reise- og opplevelsesnæring som totalt sysselsetter mange, spesielt i høysesongen april-september. Denne næringen består ofte av små bedrifter med få ansatte, og mange har lave krav til utdanning. I tillegg sysselsetter denne næringen mange unge gjennom sommerjobber. Det aller meste av inntjeningen til reise- og opplevelsesbedriftene kommer i høysesongen fra april-september, men desidert mest i juli. Endringer i publikums reisemønster og ferieplaner vil føre til at denne bransjen vil få store utfordringer fremover.

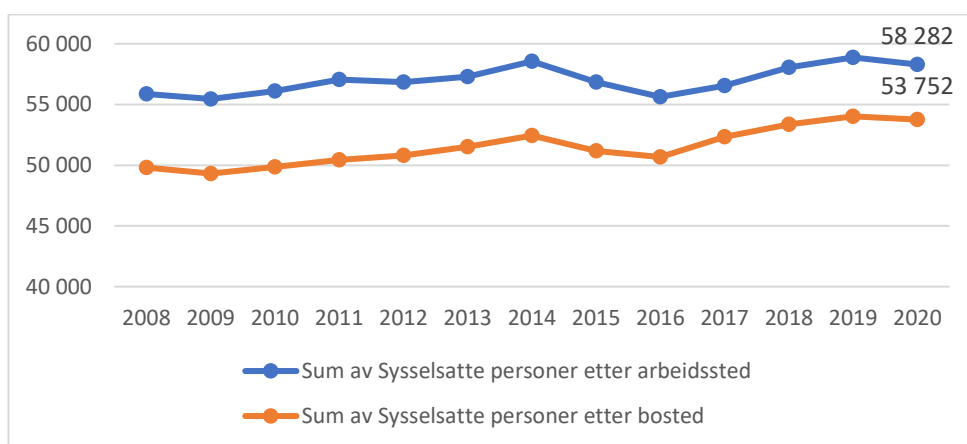
Selv om arbeidsledigheten pr september 2021 er lavere enn før pandemien, er det fortsatt for mange som står utenfor arbeidslivet i Kristiansand og Agder.

4.1.2 Et felles bo og arbeidsmarked

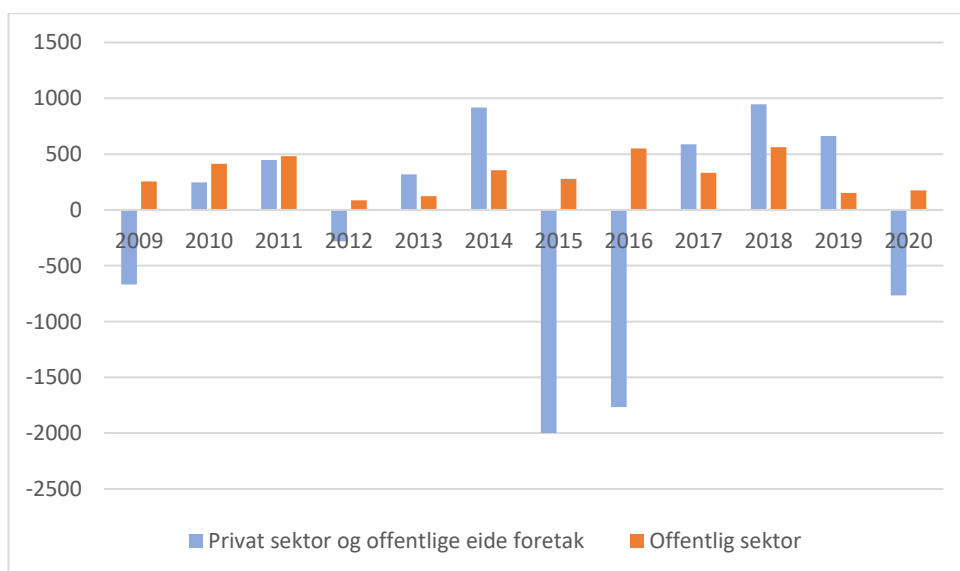
Høy yrkesdeltakelse er en forutsetning for høy verdiskaping. Kommunene i og rundt Kristiansand har et godt integrert felles bo- og arbeidsmarked. Antall yrkesaktive med arbeidssted Kristiansand var ved utgangen av 2019 på samme nivå som før oljekrisen i 2015.

Per 4. kvartal 2020 var det 58 282 personer som arbeidet i Kristiansand. Samtidig var 53 752 innbyggere i Kristiansand kommune i arbeid. Det innebærer en netto innpendling til Kristiansand på i størrelsesorden om lag 5000 personer.

Figur 21: Antall sysselsatte etter arbeids- og bosted (Kilde: SSB)

4.2 Yrkesaktive fordelt på næringer

Figur 22: Utvikling i antall sysselsatte etter arbeidssted fordelt per sektor (Kilde: SSB)

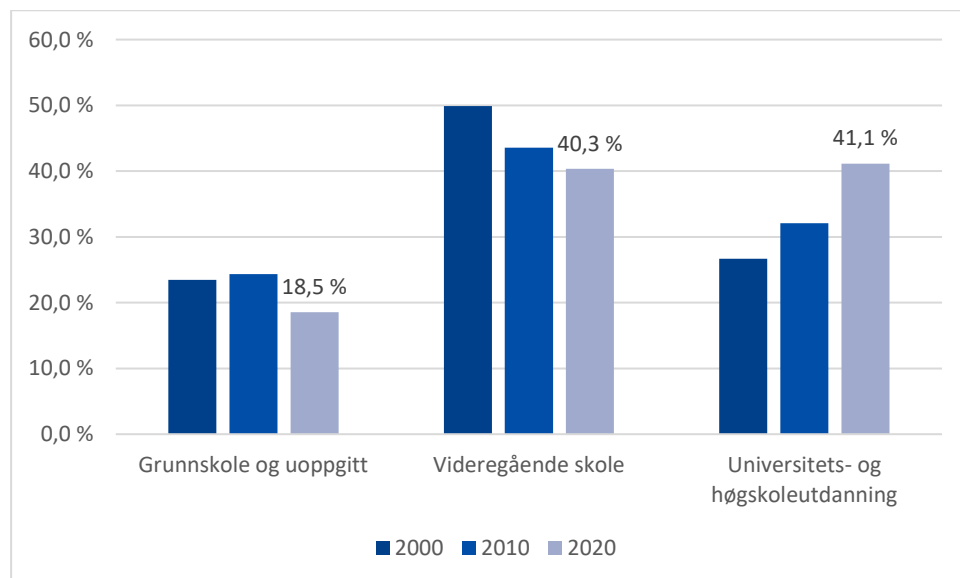

Som følge av finanskrisen i 2008 sank sysselsettingen i privat sektor. Fra og med 2010 økte sysselsettingen igjen, men frem til 2012 var veksten svakere enn sysselsettingsveksten i offentlig sektor. Nedgangen i 2015 og 2016 skyldtes fallet i oljeprisen og var særlig knyttet til leverandørindustrien for olje- og gass.

Størst nedgang i sysselsettingen i perioden 2008–2020 har funnet sted innen industri, varehandel og reparasjon av motorkjøretøyer, forretningsmessig tjenesteyting, transport og lagring og finansiering og forsikring. Veksten har vært størst innen helse- og sosialtjenester, bygge- og anleggsvirksomhet, personlig tjenesteyting, undervisning og offentlig administrasjon, forsvar og sosialforsikring.

4.3 Det er og vil bli kamp om kompetansen fremover

Store deler av verden opplever demografiske utfordringer hvor det fødes færre, og det blir stadig flere eldre. Dette får konsekvenser for næringslivet ved at færre kommer inn i arbeidsmarkedet enn de som går ut. Det er kamp om kompetansen, og rekruttering til mange yrker er allerede en utfordring. I Kristiansand har 19,7 prosent av den yrkesaktive befolkning mellom 15 og 74 år ikke oppgitt eller grunnskole som høyeste utdanning og 39,0 prosent videregående skole som høyeste utdanning. Andel som har universitetsutdanning, både kort og lang, er 41,3 prosent. Kristiansand ligger omtrent på landsgjennomsnittet, men sammenliknet med øvrige storbyer har Kristiansand den laveste andel av befolkningen med høyere utdanning.

Figur 23: Utdanningsnivå sysselsatte mellom 15 og 74 år i Kristiansand (Kilde: SSB)

Over 60 prosent av bedriftene som har besvart Næringslivets hovedorganisasjons (NHO) kompetansebarometer i 2019 oppgir at de har et udekket kompetansebehov. Behovet er størst innen håndverksfag, ingeniører og tekniske fag. Virksomheter i vår region opplever at det er utfordrende å rekruttere kompetent arbeidskraft, både faglærte og kandidater med høyere utdanning. Det å bidra til bedre balanse mellom tilbud og etterspørsel av kompetanse, spesielt innen fagopplæringen, er en viktig utfordring for Kristiansand og regionen. Kampen om kompetansen er global, og det må arbeides systematisk og langsiktig med å tiltrekke og beholde kompetanse i regionen.

4.3.1 Mangel på fagutdannede

Også NAVs bedriftsundersøkelse for 2019 bekrefter etterspørselen etter kompetanse på videregående nivå, fagbrev eller fagskole. 79 prosent av behovet gjelder fagutdanning og omfatter mer enn 60 prosent av bedriftene på Agder, mens bare 21 prosent i yrker som krever høyere utdanning. Bedriftene opplever at videregående opplæring i for stor grad dimensjoneres i samsvar med fylkets skolestruktur og elevenes førstevalg av studieretning, og ikke i tilstrekkelig grad tar hensyn til næringslivets behov. Dette innebærer at det er et gap mellom tilbud og etterspørsel innen fagopplæringen i regionen.

4.3.2 Tiltrekke og beholde kompetanse med høyere utdanning

Siden Kristiansand fikk universitet i 2007 har antallet studenter økt fra 5700 til ca. 13 000, og antall ansatte fra 540 til ca. 1200 ansatte. Til tross for dette dekker Agders egen utdanningskapasitet kun 80 prosent av det som er Agders naturlige behov¹⁰. Kandidatundersøkelsen 2019 ved Universitetet i Agder avdekker at det er en netto tilførsel av nyutdannet arbeidskraft til Agder på 8 prosent, hvor Kristiansand er eneste region med positiv tilvekst av nyutdannet arbeidskraft. Agder har en regional tilvekst av kompetanse på 16 prosent fra helse og idrettsvitenskap, 15 prosent fra handelshøyskolen og 11 prosent fra lærerutdanningen. Det er imidlertid en utfordring at Agder har en negativ tilvekst på 7 prosent fra teknologi og realfag.

Økt utdanningsnivå i arbeidsstyrken fremmer evnen til nytenking og omstilling i virksomheter og er avgjørende for fremtidig vekst. Andelen bedrifter som har behov for kompetanse på høyskole/universitetsnivå øker i takt med bedriftsstørrelsen. Flere av regionens større bedrifter melder om utfordringer knyttet til rekruttering av spisskompetanse og høyere utdannende spesielt innenfor IKT.

4.3.3 Arbeidslivet krever læring hele livet

NHOs kompetansebarometer avdekker at bedrifter ønsker å dekke eget kompetansebehov ved å heve kompetansen på egne ansatte i tillegg til rekruttering av nye ansatte. Det forutsetter at arbeidslivet og kompetansetilbydere tilrettelegger for kompetansepåfyll for den yrkesaktive befolkningen. Digitalisering og automatisering er megatrender som gir betydelige endringer i arbeidslivet. Det bidrar til nye arbeidsprosesser og effektivisering i bedriftene, men det krever også ny og annerledes kompetanse i etablerte bedrifter. Denne utviklingen skjer raskt og krever at den yrkesaktive befolkningen hele tiden utvikler ny kompetanse. Dette kan være formell utdanning som fagutdanning, fagbrev, kortkurs eller lengre utdanninger.

¹⁰ Utfordringer for Agder, 2015

4.4 Behov for nye arbeidsplasser

For å få til regional utvikling er et område avhengig av befolkningsvekst og vekst i antall arbeidsplasser. Arbeidsplasser kommer av opprettelse av nye bedrifter eller vekst i eksisterende virksomheter. En region kan også øke antall arbeidsplasser ved å tiltrekke eksisterende virksomhet til regionen.

4.4.1 Nye bedrifter, oppstart

FNs bærekraftsmål løfter tilgang på kapital frem som viktig for den økonomiske utviklingen. NOU 2018:5¹¹ hevder at det norske kapitalmarkedet i hovedsak er velfungerende i den forstand at lønnsomme prosjekter har tilgang til kapital. Kristiansandsregionen har et aktivt gründermiljø og har et økosystem for innovasjon med forskningsmiljøer, etablerer- og innovasjonsmiljøer, virkemiddelapparat samt klynger og nettverk med tilgang til bedrifter. De siste årene er det kommet noen lokale private aktører med fokus på tidligfase-kapital og annen oppstartstøtte for gründere med innovasjonshøyde og vekstpotensial.

I november 2019 kom en rapport fra regjeringen med helhetlige anbefalinger for videre utvikling av virkemiddelapparatet¹². Rapporten avdekker at virkemiddelapparat er komplekst med mange aktører og det er et behov for forenklinger. Agder Fylkeskommune har senere tatt initiativ til en regional virkemiddelgjennomgang som behandles politisk høsten 2021.

4.4.2 Utvikle, tiltrekke og beholde etablerte virksomheter

I tillegg til å skape nye virksomheter kan dagens virksomheter utvikle seg, vokse og dermed skape flere arbeidsplasser. I likhet med oppstartsvirksomhetene har etablerte virksomheter mulighet til å ta i bruk det næringsrettede virkemiddelapparatet for å utvikle virksomheten. De står overfor like utfordringer som oppstartsvirksomhetene som eksempelvis kompleksiteten til virkemiddelapparatet. Forskning og utvikling er instrument som kan være mer rettet mot etablerte virksomheter enn oppstartsbedrifter. I Vest-Agder var det i 2018 ifølge SSB 20 prosent av virksomhetene som drev med forskning og utvikling. Dette er et par prosent høyere enn landsgjennomsnittet, men er lavere enn andre fylker med storbyer. Ved å tiltrekke etablerte virksomheter til landsdelen vil antall arbeidsplasser i regionen øke. I tillegg er det med å bidra til et variert arbeidsmarked, og dermed bidra til å gjøre regionen mer attraktiv. Arbeid med å tiltrekke og tilrettelegge for etableringer tar tid, og mye av arbeidet må gjøres i forkant som eksempelvis klargjøring og synliggjøring av næringsareal. Dette gjelder særskilt sikre tilgang på strøm og arealer for store næringsetableringer. Skal det grønne skiftet ivaretas på en god måte må dette kunne tilgjengeliggjøres.

Flere store aktører innen blant annet batteriproduksjon og datalagringsentre arbeider med store nye etableringer på Agder. I fremtiden forventes flere bærekraftige etableringer knyttet til f.eks. hydrogen og havvind. Arbeidet med denne type store etableringer har tydelig fått vist frem krav som stilles for å etablere seg. Det gjelder ferdigregulerte store næringsarealer, muligheten for å få tilgang til store mengder energi (strøm), og annen infrastruktur. Kommunen må ha et veldig bevisst forhold til om de ønsker denne type etableringer og hva det eventuelt krever av tilrettelegging. Denne typen etableringer kan gi oppdrag og positive ringvirkninger for næringsaktører på hele Agder. Dette kan blant annet sikres gjennom målrettet nettverksarbeid for

Kristiansand
kommune

å posisjonere regionale aktører i store anbudspresesser. Her kan alt fra maskinentreprenører til hotell og servering få betydelige leveransemuligheter.

Det er en utfordring at Agder har få arbeidsplasser innenfor kunnskapsintensiv forretningsmessig tjenesteyting. Dette er arbeidsplasser som krever høyere utdanning og som virker som en støttetjeneste for andre typer næringer. Slike arbeidsplasser er viktig for omstilling og fornyelse. Det er også viktig å beholde virksomheter som allerede er i regionen. Kristiansand har flere store virksomheter med mange ansatte i ulike bransjer. Store offentlige aktører som Kristiansand kommune, Agder fylkeskommune, Sørlandet sykehus, Universitet i Agder og Agder politidistrikt, men også store private virksomheter som National Oilwell Varco, MH Wirth, Kruse Smith, Glencore og Sparebanken Sør. Det vil få store konsekvenser hvis noen av disse flytter ut av landsdelen eller legges ned. Kristiansand kommune har de senere år mistet arbeidsplasser som følge av omorganisering og sentralisering av statlig virksomhet. Omstillingen til et bærekraftig lavutslippssamfunn og en elektrisk drevet region kan også gi flere spennende muligheter, men der er det i dag en stor utfordring. Det er en åpenbar mangel på nødvendig tilgang til strøm for å møte de behov som kreves for 80% reduksjon av CO₂ utslipp frem mot 2030.

5 Klima i endring og naturmangfold under press

Global oppvarming og tap av naturmangfold er blant de største miljøutfordringene som samfunnet står overfor. Konsekvensene av klimaendringene merkes med mer ekstremvær, flom og tørke. En rekke arter og naturtyper er truet av utrydning, delvis som følge av klimaendringene, men også som følge av nedbygging av naturområder. Vår del av verden bidrar til store utslipp, blant annet gjennom biltrafikk, flyreiser og høyt forbruk av varer.

Klimaet er i endring og de potensielle konsekvensene for samfunnet er dramatiske. Ekstremværhendelsene som har preget Sørlandet de siste årene kan sees i sammenheng med klimaframskrivninger. De potensielle kostnadene for liv, helse og materielle verdier er betydelige, også for Kristiansand. Kommunen har derfor et ansvar for å ta klimaendringene på alvor og for å begrense konsekvensene. Investeringer i dag kan føre til store framtidige besparelser, for kommunen, dens innbyggere og næringsliv. Helhetlig planlegging for å møte gradvise endringer i klima, økt risiko og omfang av ekstremhendelser, er viktig for å identifisere de riktige investeringene.

5.1 Klimaendringer medfører ulik risiko

Klimaendringene representerer ulike former for risiko for ulike deler av samfunnet. Selv om verden når målene i Parisavtalen¹¹, vil klimaet fortsette å endre seg i flere tiår fremover. Både offentlige og private virksomheter må derfor forberede seg på de ulike virkningene og de risikoene som klimaendringer utsetter oss for.

I en verden der klimaendringene eventuelt kommer ut av kontroll øker risikoen for politisk ustabilitet, humanitære kriser, uro i verdensøkonomien, økte migrasjonsstrømmer, ustabile matvare- og energipriser og endrede produksjons- og handelsmønstre.

Kommunen vet ikke hvordan kommende endringer kan påvirke Kristiansands økonomi og samfunn. Det er derfor behov for økt kunnskap, bedre rapportering og mer systematiske analyser av kommunens klimarisiko.

¹¹ Parisavtalen er en internasjonal avtale om klimapolitikk. Den ble vedtatt som en juridisk forpliktende avtale under rammeavtalen Klimakonvensjonen på klimatoppmøtet i Paris 12. desember 2015. Avtalen har tre overordnede mål: 1) Å begrense global oppvarming til «godt under» 2 °C, men helst til 1,5 °C, sammenliknet med førindustriell tid. 2) Å øke landskapet til å tilpasse seg klimaendringene og samtidig oppnå en utvikling som fostrer klimarobusthet og lave utslipp. 3) Globale finansstrømmer skal gjøres forenelige med lave klimagassutslipp og klimarobust utvikling.

5.2 Klimagassutslipp må ned

Målet er at Kristiansand skal redusere klimautslippene med 80 prosent innen 2030. Frem mot 2050 må klimagassene reduseres med 80 - 95 prosent for å bli det som er kalt et lavutslippssamfunn. Dette betyr at det må arbeides raskt og strategisk for å redusere klimagassutslippene både for kommunens virksomheter og for kommunen som geografisk område.

Miljødirektoratet publiserer årlig utslipp av klimagasser i kommunene, med rundt et års forsinkelse. Statistikk fra Miljødirektoratet, (oppdatert februar 2021), viser at den største enkeltkilden til klimagassutslipp i Kristiansand i 2019 var veitrafikk. Den nest største er industri, den tredje største energiforsyning og den fjerde største annen mobil forbrenning. Til sammen står disse fire kategorier for 76 prosent av all utslipp i Kristiansand kommune. De siste 10 årene har klimagassutslippene i Kristiansand vært tilnærmet uendret, de neste 10 årene må utslippene ned 80 prosent for å nå målsettingen.

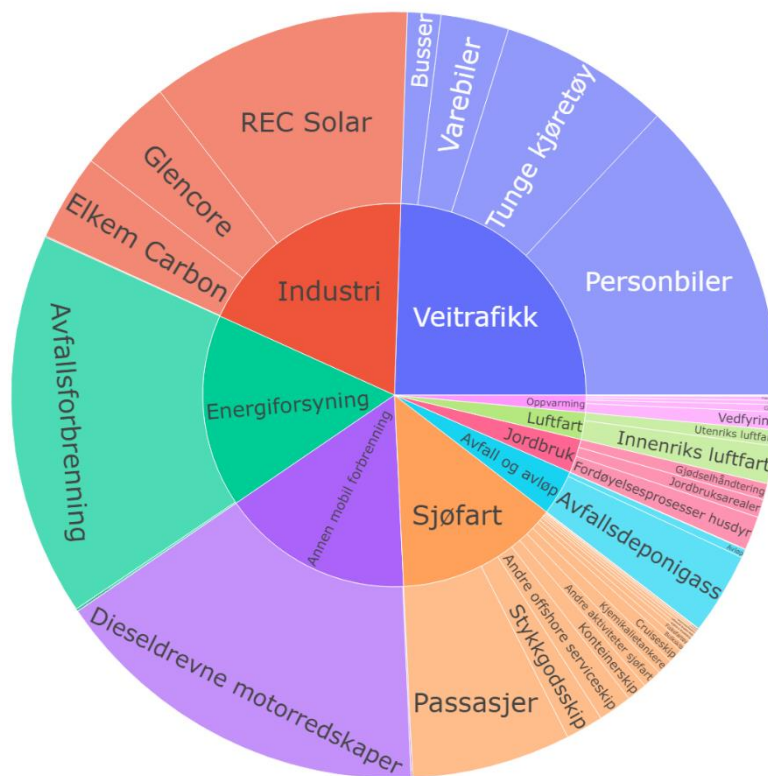
	2009	2011	2013	2015	2016	2017	2018	2019
Veitrafikk	130 046	126 636	125 381	122 875	115 850	106 220	109 778	104 840
Industri, olje og gass	64 376	71 459	56 546	76 468	76 387	79 004	80 969	80 423
Energiforsyning	3 140	79 984	72 487	70 679	62 518	61 316	66 140	69 806
Annen mobil forbrenning	30 168	42 192	43 511	54 410	53 025	80 689	65 353	69 524
Sjøfart	50 419	50 419	50 419	50 419	71 018	62 253	55 856	59 243
Avfall og avløp	26 229	24 388	22 270	20 214	19 328	18 173	17 244	16 425
Jordbruk	9 303	9 602	9 841	10 763	11 584	11 784	12 552	12 300
Luftfart	9 354	9 745	10 378	9 916	9 488	9 158	9 830	9 682
Oppvarming	13 778	18 424	14 243	8 156	10 253	15 737	7 565	6 217
Totalsum	336 813	432 849	405 075	423 900	429 451	444 334	425 287	428 461

Tabell 2: Sektorfordelte klimagassutslipp i tonn CO₂-ekv per år i Kristiansand (Kilde: Miljødirektoratet)

I 2015 (referanseåret) var utslippene 423 900 tonn CO₂ ekvivalenter. I 2019 var utslippene 428 461 tonn CO₂ ekvivalenter. Tallene fra Miljødirektoratet tar inntil videre ikke hensyn til landstrøm, dermed viser statistikken at utslippene har hatt en økning med 1,1 prosent siden referanseåret. Realiteten er at det er en svak reduksjon av klimagassutslippene når man regner med effekten av landstrøm. Den største enkeltkilde til utslipp, veitrafikk, gikk ned fra 122 875 tonn CO₂ ekvivalenter i 2015 til 104 840 i 2019. Reduksjonen innen veitrafikk skyldes i hovedsak statlig politikk både innenfor innblanding av biodrivstoff og elektrifisering av bilparken. Fremdeles er det statlig politikk som har gitt størst utslippsreduksjoner i Kristiansand. Ved å bruke alle kommunens roller aktivt, kan kommunen bidra til en kraftig reduksjon i klimagassutslippene.

CICERO-sektordiagram nedenfor viser fordeling av klimagassutslipp i de ulike kategoriene.

Figur 24: Fordeling av klimagassutslipp i Kristiansand for 2019, graf lagd av CICERO på bakgrunn av tall fra Miljødirektoratet¹²

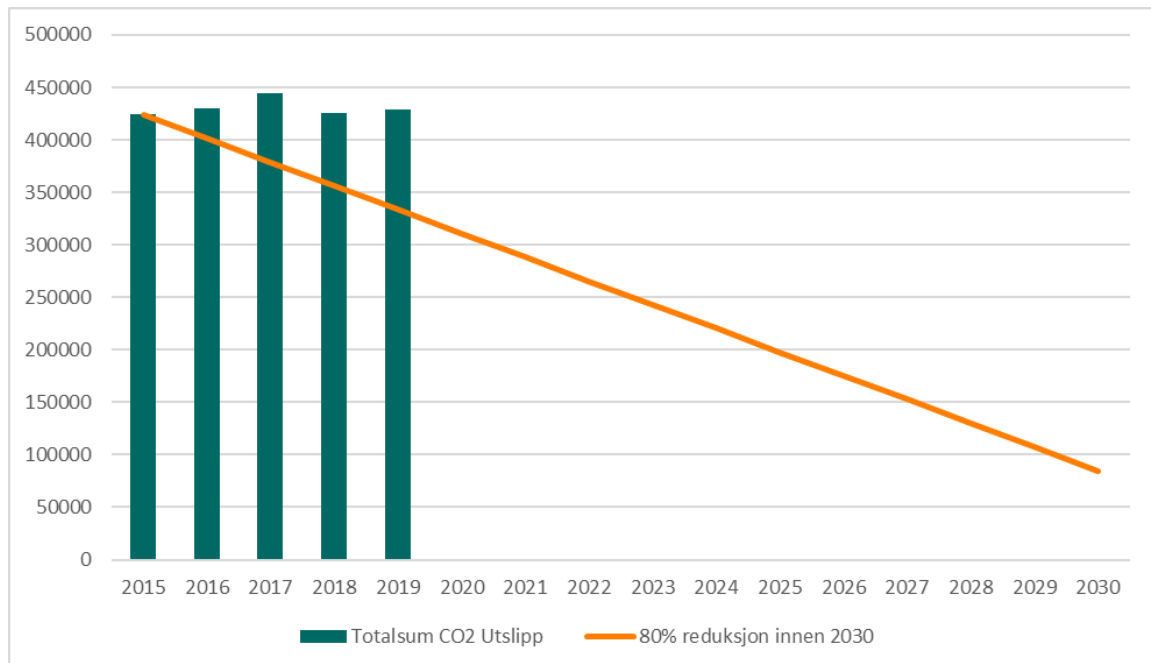
Så langt er de direkte klimagassutslippene blitt omtalt, altså de klimagassutslipp som skjer innenfor kommunegrensen. En utfordring er de indirekte klimagassutslippene, klimagassutslipp som skjer utenfor kommunegrensen som er utløst av innbyggere fra Kristiansand. Sammen utgjør de direkte og indirekte klimagassutslippene klimafotavtrykket til Kristiansand. De indirekte klimagassutslippene er foreløpig beregnet til å være mer enn dobbelt så store som de direkte. Store deler av de indirekte klimagassutslippene er knyttet til forbruket til innbyggere i Kristiansand. For å oppnå Parisavtalen må også de indirekte klimagassutslippene reduseres betydelig. En annen utfordring for de indirekte klimagassutslippene er at det ikke er nok data

¹² Grunnet kontinuerlig metodeforbedring fra Miljødirektoratet, bør lesere av statistikken ikke bli overrasket om 2019-tallene er litt annerledes i neste års publisering. Per i dag ikke effekten av landstrøm for Sjøfart hensyntatt.

tilgjengelig. Dette fører til at forbrukere ikke har viktig styringsinformasjon knyttet til valg av produkter, og det gjør det vanskelig å ha oversikt over alle indirekte klimagassutslipp.

Figuren under viser klimagassutslipp de siste årene, samt fremskrevet redusering frem mot mål om 80 prosent reduksjon innen 2030.

Figur 25: Direkte klimagassutslipp historisk og mål om 80% kutt i 2030 (Kilde: Miljødirektoratet, bearbeidet av Kristiansand kommune)

For å sikre måloppnåelse arbeider kommunen med innføring av klimabudsjett som styringsverktøy. Klimabudsjettet er oppdatert for perioden 2020-2023.

Et vanlig økonomibudsjett har en øvre ramme for hvor mye penger som kan brukes. På samme måte kan et klimabudsjett vise en øvre ramme for hvor mye klimagasser som kan slippes ut.

5.3 Tettstedsareal øker

Forskerne fremhever arealforvaltningen som spesielt viktig for å redusere klimagassutslippene. Hvordan kommunen disponerer arealet legger føringer for hvordan samfunnet utvikler seg videre for flere tiår framover. Kommunen kan gjøre grep som kan dramatisk redusere utslipp fra biltrafikken i framtiden ved å tenke på kollektivtransport, næringsutvikling og boligbygging som flere sider av samme sak i arealforvaltningen.

Hvis nye arbeidsplasser, boliger, handel og service plasseres i de ytre delene av en by fører dette som hovedregel til vesentlige mer biltrafikk, vekst i energibruk, mer lokal luftforurensning og økte klimagassutslipp, sammenliknet med om slike aktiviteter etableres sentralt i byen.

Utslipp fra veitrafikk er en vesentlig del av klimagassutslippene i en kommune. Utviklingen av antall kjørte kilometer sammenliknet med befolkningsveksten, viser at kjøre lengden har økt mer enn befolkningsveksten siden 2005. Dette er noe kommunen i stor grad kan påvirke.

Målet i Nasjonal Transportplan er at nye personbiler, varebiler og bybusser skal være nullutslippskjøretøy innen 2025. Halvparten av nye lastebiler og langdistanse busser skal være nullutslippskjøretøy innen 2030.

Byspredning defineres som at en by vokser ved utbygging av ubebygde områder i byens randsone. SSB oppdaterer tettstedsavgrensningene hvert år. Dette gir et godt grunnlag til å følge med i hvor mye byen spres. Per 1. januar 2020 var tettstedsarealet¹³ i Kristiansand 46,89 km². Dette er en økning på 5 prosent siden 2013.

	Areal av tettsted (km ²)	Bosatte	Bosatt per km ² tettsted
2013	44,58	95 008	2131
2014	44,87	96 660	2154
2015	45,67	98 518	2157
2016	46,21	99 733	2158
2017	46,27	100 790	2178
2018	47,21	103 220	2186
2019	47,09	104 328	2216
2020	46,89	105 637	2252

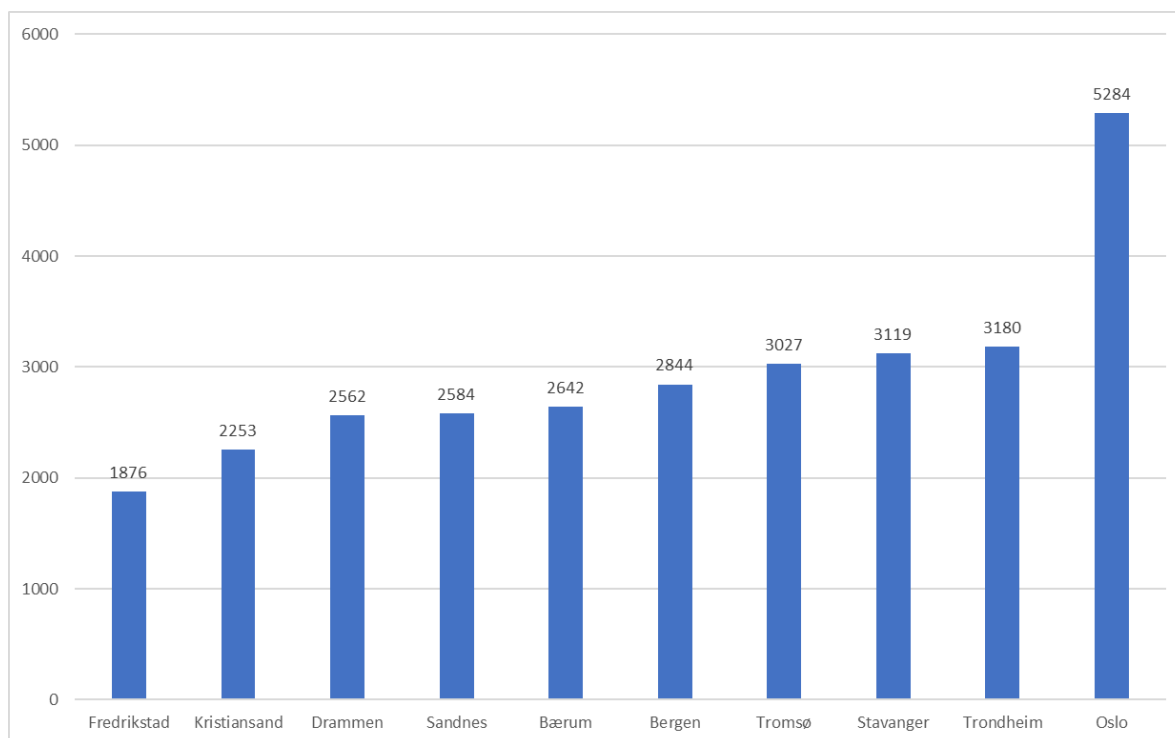
Tabell 3: Tettstedsareal, bosatte og bosatte per km² tettstedsareal (Kilde: SSB)

Antall innbyggere per km² tettsted er en indikasjon om grad av fortetting. **Feil! Fant ikke referansekilden.** 4 viser utviklingen i Kristiansand og **Feil! Fant ikke referansekilden.** 7 viser tall for utviklingen sammenliknet med bykommunene i ASSS nettverket. Tettheten i Kristiansand er lavere enn i de fleste store kommuner. I Kristiansand er gjennomsnittlig antall personer per km²

¹³ En hussamling skal registreres som et tettsted dersom det 1. Bor minst 200 personer der og 2. Avstanden mellom husene skal normalt ikke overstige 50 meter. Det er tillatt med et skjønnsmessig avvik ut over 50 meter mellom husene i områder som ikke skal eller kan bebygges. Dette kan f.eks. være parker, idrettsanlegg, industriområder eller naturlige hindringer som elver eller dyrkbare områder. Husklynger som naturlig hører med til tettstedet tas med inntil en avstand på 400 meter fra tettstedskjernen.

tettsted ca. 2216, mens befolkningstettheten i Stavanger er nesten 3100 personer per km² tettstedsareal.

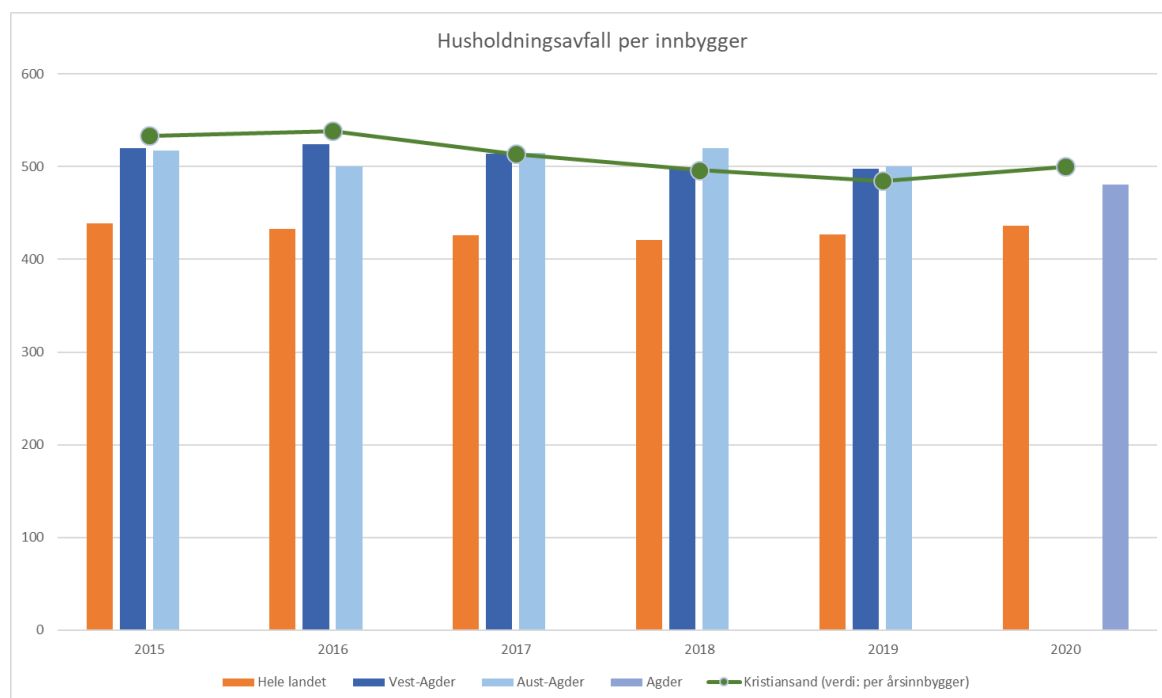
Figur 26: Antall bosatte per km² tettstedsareal i 2020 for ASSS kommunene (Kilde: SSB)

5.4 Bærekraftig forbruk, avfall og sirkulær økonomi

Det produseres stadig mer avfall. For 25 år siden produserte en innbygger i Kristiansand 170 kg avfall i året. Nå er det et halvt tonn avfall per innbygger. Dette viser tydelig at man lever i et bruk-og-kast-samfunn. Forbruket har store konsekvenser for miljø og klima, med bl.a. uttak av naturressurser, energiforbruk og klimagassutslipp.

Bare 9 prosent av verdens ressurser blir gjenvunnet. 91 prosent av råmaterialene som hentes ut av naturen blir kun brukt en gang og ender opp som ulike former for avfall. Rundt 60 til 80 prosent av miljøavtrykket¹⁴ i verden er fra forbruket til private husholdninger. Hele 62 prosent av de globale klimagassutslippene frigjøres under utvinning, bearbeiding og produksjon av varer.

¹⁴ Innvirkning av menneskelige aktiviteter på jordens økosystem.

Figur 27: Husholdningsavfall per årsinnbygger¹⁵ (Kilde: SSB – Tabell 12241)

Matsvinn

Reduksjon av kasting av mat som kunne vært spist, (reduisert matsvinn), er ett viktig tiltak for å redusere avfallsmengdene. Det er estimert at 1/3 av all mat som produseres i dag kastes. I tillegg til dårlig utnyttelse og fordeling av jordens ressurser, medfører matsvinn også til stor negativ påvirkning på klima. Det er estimert at klimagassutslipp relatert til matsvinn globalt sett tilsvarer klimagassutslipp fra all persontransport i verden. I Norge kastes det mat nok til å mette nesten 800 000 mennesker.

Forsøpling

Økt avfallsmengder innebærer også en økt risiko for avfall på avveie. Forsøpling i form av dumping av avfall er skjæmmende og kan medføre forurensning av grunn, vann og sjø, og skade på dyr og mennesker. Det kan være vanskelig å avdekke hvem som er ansvarlig for forsøplingen eller forurensningen.

Marin forsøpling inkludert mikroplast er et stort og voksende miljøproblem. Ifølge Havforskningsinstituttet er det grovt regnet rundt 200 kilo søppel i snitt per kvadratkilometer i norske kystfarvann. Noen steder nær kysten kan mengdene komme opp i nærmere 10 tonn per kvadratkilometer. Det antas at 36 000 tonn avfall havner i sjøen i Norge per år. Av dette er 8000 tonn er mikroplast fra landbaserte kilder som f.eks. bildekk og gummigranulater.

¹⁵ Årsinnbygger: Når det skal beregnes kg per innbygger for kommunene blir innbyggertallet justert for hytter for å kompensere for det ekstra husholdningsavfallet som kommer fra hytterrenovasjonen. I snitt blir hver hytte brukt av fire personer ca. 30 dager per år. Omregningen utgjør tre hytter en ekstra innbygger.

5.5 Forurensing

Forurensset grunn

Miljødirektoratet har etablert en nasjonal kartdatabase med informasjon om forurensset grunn. I tillegg har gamle Kristiansand kommune et eget aktsomhetskart som viser forurensset grunn av eldre og nyere dato. Hovedhensikten med kartet er å sikre at forurensset masse ikke spres, og at det blir ryddet på de mest forurensede lokalitetene. Kartet benyttes i forvaltningen ved at det stilles krav til undersøkelser dersom det skal graves eller sprenges på eiendommer som er markert med forurensing i aktsomhetskartet. Kartleggingen er mangelfull og dekker ikke hele den nye kommunen. Den viser heller ikke områder hvor man har mistanke om grunnforurensning på riktig detaljnivå. Lovkravet er at forurensset grunn ikke skal spres. Det er en utfordring at verktøyet vi har ikke er komplett. Kartet er tilgjengelig på kommunens internettside¹⁶. Sulfidholdig berggrunn, som kan gi avrenning av giftige stoffer til vassdrag er også en utfordring som må håndteres for å forhindre blant annet fiskedød i vassdrag. Sulfidholdig berggrunn er bare kartlagt i deler av kommunen. Men det er ikke urimelig å anta at denne utfordringen er aktuell i områder som ikke er kartlagt enda.

Fra og med 2020 er det forbudt å bruke olje til oppvarming av boliger. Det er gravd ned et sted mellom 3000 og 4000 boligoljetanker i Kristiansand kommune. Det er ukjent hvor mange som ligger igjen, hvilken tilstand tankene er i og om det fremdeles er olje på tankene. Dette er utfordrende med tanke på vann- og grunnforurensning. Det er stor sannsynlighet for hendelse en gang i fremtiden hvis det ikke gjøres noe.

Vannforvaltning

God miljøtilstand i vassdrag og sjø er viktig forutsetning for et rikt dyre- og planteliv, høsting av naturressurser, havbruk og rekreasjon. Kristiansand er en del av vannregion Agder. I vannforvaltningsplan for Agderregionen er det fastsatt mål for miljøtilstanden i vannforekomstene og tiltak for å oppnå god miljøtilstand. Kartdatabasen *Vann-nett*¹⁷ viser kjemisk og økologisk tilstand i vannforekomster i Norge. Den viser i tillegg miljømål, beskyttede områder, som badeplasser, påvirkninger og tiltak. Kartet viser at kjemisk tilstand i mange vannforekomster i Kristiansand er dårlig, mens den økologiske tilstanden er varierende. Mange av vannforekomstene er store, mens forurensningskilden kan være lokal. Det betyr at tilstanden i deler av vannforekomstene kan være bedre enn det som framkommer i kartet. Videre er kunnskapsgrunnlaget mangelfullt mange steder.

Hovedutfordringene for vannforekomster i Kristiansand er langtransportert forurensning, (sur nedbør og tungmetaller), fra industrien i andre land, lokal industri, overvann fra vei og byområder, avløpsrenseanlegg, småbåthavner, jordbruk, utlekking av miljøgifter fra forurensede sedimenter og grunn og fremmede arter, marin forsøpling, mikroplast og eutrofiering av kystvann. Videre er det forurensning nedstrøms store utbyggingsprosjekter, større utfyllinger/ massedeponier og manglende kunnskap som sulfidholdig fjell. Flere av utfordringene kan forsterkes som følge av

¹⁶ <https://kristiansand.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=9c62e14f536448e08c011fbde6267096>

¹⁷ <https://www.vann-nett.no/portal/>

klimaendringer. Mange tiltak er allerede igangsatt men det er behov for videre kartlegging og utredning før ytterligere tiltak kan prioriteres.

Etter de store oppryddingene i Kristiansandsfjorden 2011 ble Mattilsynets kostholdsråd for fisk i Kristiansandsfjorden endret i 2015. Det er trygt å spise fisk fra området, men folk advares fremdeles mot å spise blåskjell og brunmat fra taskekrabbe.

Vann-nett-data i gamle Søgne kommune er mangelfulle. Kartlegging av utvalgte småbåthavner viser at Torvefjorden, Solta og småbåthavna i Høllen var meget sterkt forurensset med TBT. Trysfjorden, Holskogkilen og Topdalsfjorden er terskelfjorder. Dette krever særlig oppmerksomhet med hensyn til miljøbelastning.

Private avløpsrenseanlegg gir forurensingsutfordringer

I Kristiansand er det ca. 2400 boliger som ikke er tilknyttet til kommunalt avløpsnett. Omtrent halvparten er fritidsbolig. Eiendommer med innlagt vann må rense utslippet sitt i private avløpsrenseanlegg. Avløp fra spredt bebyggelse har lenge vært nedprioritert og en kartlegging viser at de fleste anlegg ikke tilfredsstiller dagens rensekrav og at det er behov for utbedring. Tilstanden på mange private anlegg er dårlig, og eiere mangler ofte kunnskap. Situasjonen er lik i mange andre kommuner i Norge. Gamle Kristiansand kommune og gamle Songdalen kommune har utarbeidet en plan for opprydding. En samlet plan for hele Kristiansand er et viktig verktøy for å prioritere oppfølging og opprydding av anlegg. Det er lagt opp til en tidshorisont som er i tråd med Vannforskriften. Alle anlegg skal rense i henhold til Forurensningsregelverket innen 2027. Denne fremdriften er ambisiøs og utfordrende.

5.6 Luftforurensing

Ren luft er viktig for trivsel og helse. Luftkvaliteten i Kristiansand er generelt god, men vinterstid kan det være perioder med fint og stabilt vær eller inversjon¹⁸ som fører til høyere nivåer av luftforurensning i noen områder av Kristiansand.

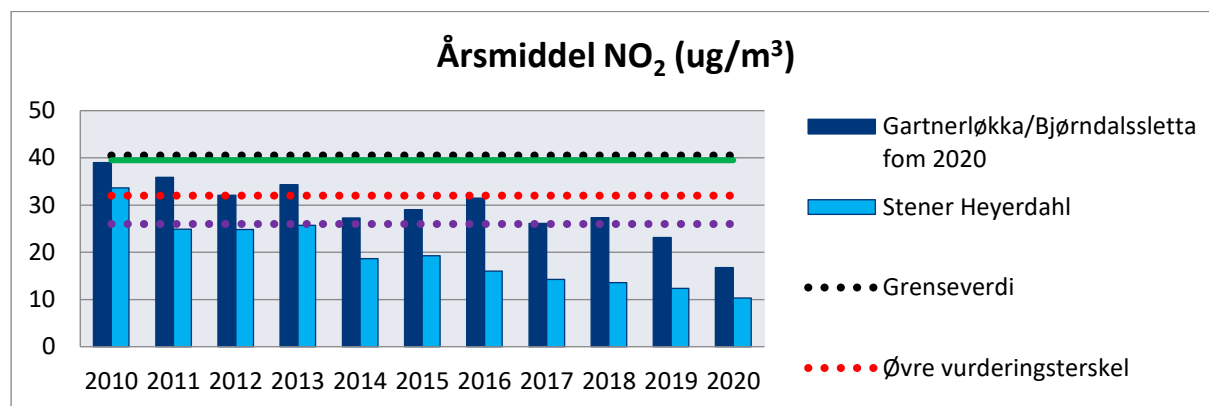
Hovedkildene til luftforurensning i Kristiansand er utslipp fra transport og vedfyring. Svevestøv (PM₁₀) og nitrogendioksid (NO₂) er de viktigste komponentene å overvåke fra disse luftforurensningskildene. I tillegg måles det også nivåer av benzen. I Kristiansand er det to permanente målestasjoner for overvåking av disse luftforurensningskildene:

- Målestasjonen krysset Vesterveien/ Vestre Strandgata (Gartnerløkka), ble flyttet til Bjørndalssletta i januar 2020. Målestasjonen er en gatestasjon med tett trafikk.
- Målestasjonen Stener Heyerdahls parken som gir uttrykk for den gjennomsnittlige luftkvaliteten som personer i sentrale deler av Kristiansand utsettes for (såkalt bybakgrunn).

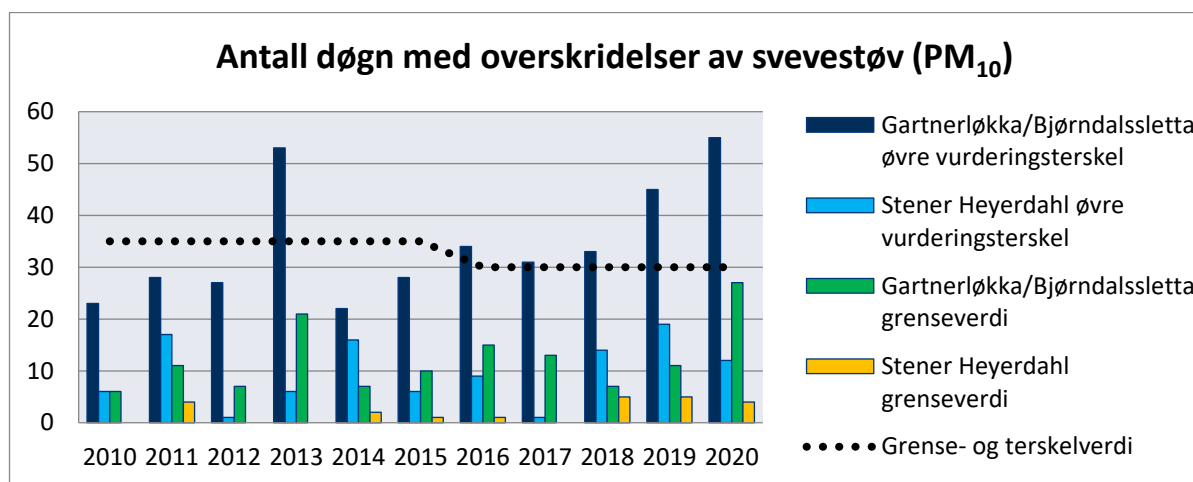
¹⁸ Situasjon på vinteren med stillestående, kald og skitten luft på bakkenivå under lave tåkeskyer/lokk.

Målinger viser at grenseverdien i forurensningsforskriften overholdes for både nitrogendioksid, benzen og svevestøv. Det har vært overskridelser av øvre vurderingsterskel for svevestøv de fire siste årene, noe som betyr at kommunen er i fare å overskride grenseverdi for svevestøv. Dette utløste plikten om å utarbeide tiltaksutredning for bedre luftkvalitet. Tiltaksutredningen ferdigstilles mai 2021.

Figur 28: Årsmiddel for nitrogendioksid (Kilde: Målestasjoner, bearbeidet av Kristiansand kommune)

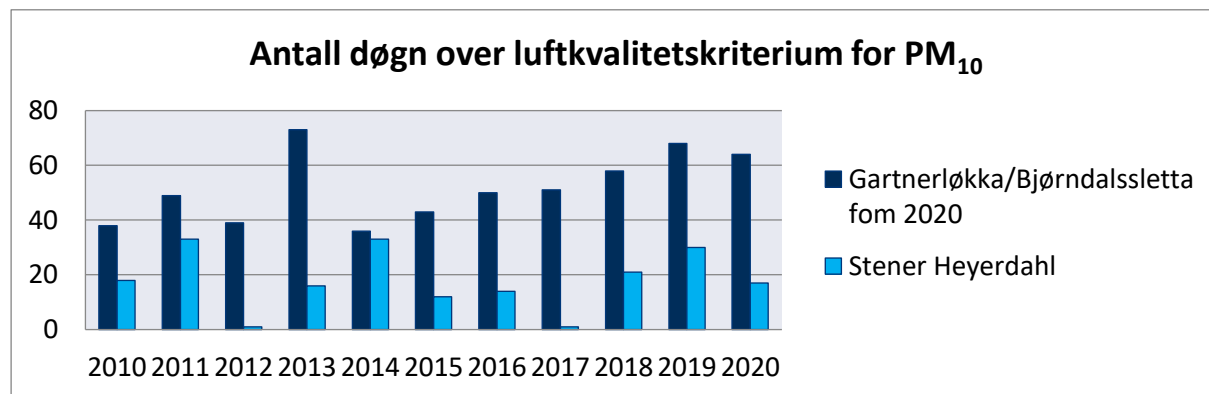
Figur 29: Antall døgn med overskridelser av svevestøv (Kilde: Målestasjoner, bearbeidet av Kristiansand kommune)

Eksposering for svevestøv er en av de viktigste miljøårsakene til for tidlig død. Risikoen for dødelighet og sykkelighet er høyere ved langvarig eksponering sammenliknet med kortvarig eksponering. Eksposering for svevestøv kan føre til forverring av symptomene til mennesker med luftveis-, hjerte- og karsykdommer, utvikling av luftveis-, hjerte- og karsykdommer (bl.a. ved å utløse betennelsesreaksjoner) og forsterking av allergi. Det kan i tillegg ha effekter på; nervesystemet, fosterutvikling, sædkvalitet, stoffskiftet (f.eks. diabetes og fedme). Det er særlig

de som har luftveissykdommer, hjertekarlidelser, diabetes, gravide, barn og eldre som er mest sårbare¹⁹.

Det har vært relativt mange dager med svevestøv forurensningsnivå over luftkvalitetskriteriet (62 dager ved Bjørndalssletta i 2020). Luftkvalitetskriteriet anses som et nivå som de aller fleste kan utsettes for uten at det oppstår skadevirkninger på helse, dvs. trygg luft²⁰.

Figur 30: antall døgn over luftkvalitetskriterium for svevestøv (Kilde: Målestasjoner, bearbeidet av Kristiansand kommune)

I tillegg anbefaler Vegdirektoratet og Folkehelseinstituttet å stramme inn grenseverdiene for svevestøv fra 01.01.2022. Da vil dette bli på samme nivå som luftkvalitetskriterier.

Kartleggingen av svevestøvutbredelse viser at grenseverdiene for både årsmiddel og døgnmiddel for svevestøv overskrider nær tunnelmunninger langs E18 og langs E18 nord for Vige. Eksponeringstallene viser at det er relativt stor andel av mennesker som eksponeres for betydelig luftforurensninger ved deres bolig. Samtidig er det mye brukte gangs- og sykkelveier i nærheten av de store veiene²¹.

Det er allerede iverksatt en rekke tiltak for å redusere svevestøvforurensning, (f.eks. trafikkreduserende tiltak, gaterenhold og støvdempende tiltak, panteordning for gamle vedovner), men disse viser seg å ikke være tilstrekkelige for å oppnå god nok luftkvalitet. Derfor utredes nå nye tiltak som skal sikre god nok luftkvalitet. Handlingsplan for bedre luftkvalitet skal ferdigstilles i 2021.

Luftsonekart²²

¹⁹ <https://www.fhi.no/nettpub/luftkvalitet/temakapitler/svevestov/?term=&h=1>

²⁰ <https://www.fhi.no/publ/2013/luftkvalitetskriterier---virkninger/>

²¹ COWI, Tiltaksutredning 2020

²² <https://www.kristiansand.kommune.no/navigasjon/bolig-kart-og-eiendom/plan-og-bygg/kart/temakart/>

I 2016 ble luftkvaliteten i Kristiansand kartlagt og det ble utarbeidet luftsonekart²³ i tråd med Retningslinjer for behandling av luftkvalitet i arealplanlegging, T-1520/2012. I retningslinjen er det angitt grenseverdi for gul og rød sone for svevestøv (PM10) og nitrogendioksid (NO₂).

Gul sone er en vurderingssone hvor kommunene bør vise varsomhet med å tillate etablering av bebyggelse med bruksformål som er følsomt for luftforurensning som helseinstitusjoner, barnehager, skoler, boliger, lekeplasser og utendørs idrettsanlegg, samt grønnstruktur.

Rød sone angir et område som på grunn av høye luftforurensningsnivåer er lite egnet til bebyggelse med bruksformål som er følsomt for luftforurensning.

Luftsonekartet er basert på beregninger for utslipp av svevestøv og nitrogendioksid fra veitrafikk, vedfyring, industri, flytrafikk på Kjevik flyplass og skipstrafikk. I 2020 har Miljødirektoratet utarbeidet et luftsonekart, og de deler av kommunen som ikke ble inkludert i kartleggingen i 2016, er vurdert basert på dette luftsonekartet. Det virker å være begrensede utfordringer med dette i deler av kommunen, som i tidligere Søgne og Songdalen kommuner.

Kartleggingen av luftkvaliteten og luftsonekartet indikerer at det er behov for å redusere svevestøvnivåene i deler av Kristiansand. Luftsonekart viser at ca. 9 prosent av befolkningen i gamle Kristiansand er utsatt for betydelig luftforurensning. Tiltak bør rettes mot de viktigste kildene, som er veitrafikk og vedfyring.

Både luftkvalitet og støynivå kan påvirke helse og trivsel til innbyggere. Det kan være samspilleffekter mellom støy og luftforurensning som øker plagen og helsesikoen. Luftsonekart og støykart som utarbeides i forbindelse med arealdelen vil være med å synliggjøre hvor utfordringene er størst.

Industri

Kristiansand er den største kommunen i Norge i innbyggertall med bynær tungindustri. Industrier som REC Solar, Elkem Carbon og Glencore Nikkelverk ligger i byen. Kristiansand har en målestasjon for utslipp fra industrien plassert ved Glencore Nikkelverk som måler noen metaller i støv. Målinger viser at målsettingsverdien i forurensningsforskriften for nikkel overskrides, men ikke for arsen og kadmium. Gjeldende målsettingsverdi for nikkel i henhold til forskrift er 20 ng/m³. I 2019 hadde nivået økt i forhold til 2018 og var 28 ng/m³.

Utslipp av svoveldioksid og tungmetaller samt arsen fra Elkem Carbon er betydelig og kartlegging av luftkvaliteten rundt bedriften pågår.

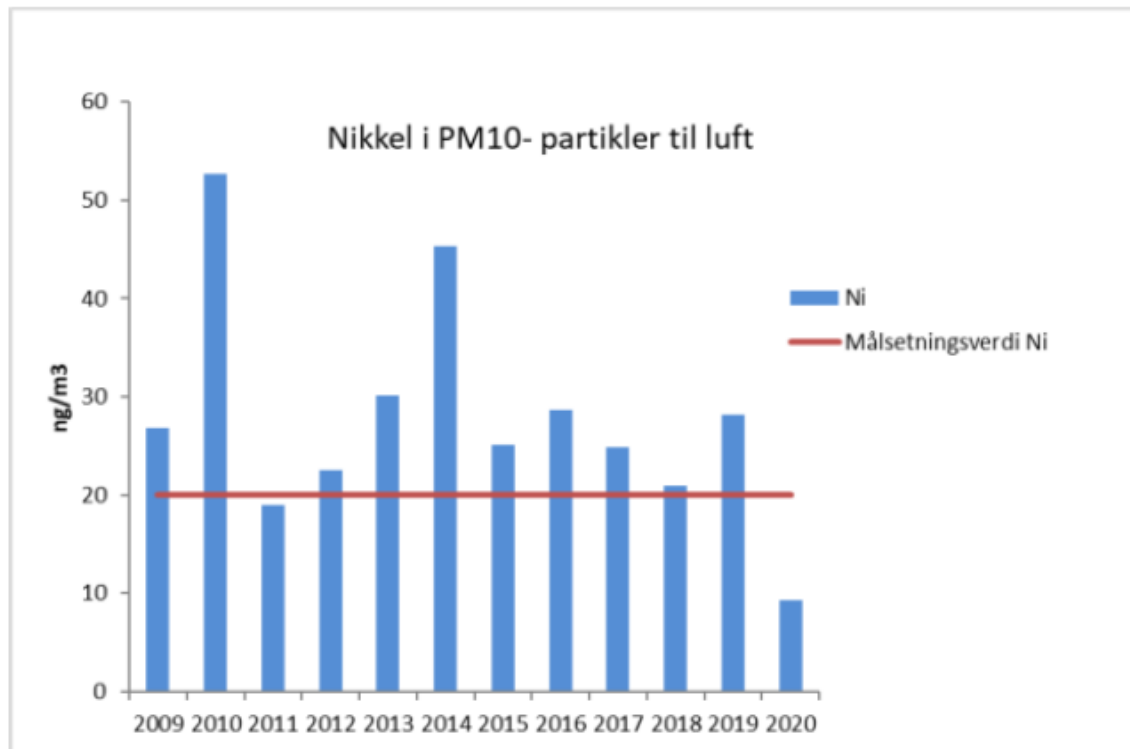
I Kristiansand ligger industri nær boligområder og det måles luftkvalitet ved både Glencore og Elkem Carbon. Målingene viser særlig utfordring knyttet til nikkel ved Glencore. Nikkel regnes som kreftfremkallende i mennesker, og forårsaker hovedsakelig kreft i luftveiene. Nikkel kan påvirke fosterutvikling og forårsake effekter på immunsystemet²⁴. Det er utarbeidet tiltaksutredning og det er satt i gang tiltak for å redusere nikkel forurensningsnivåer rund bedriften. I 2020 var

²³ <https://kristiansand.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=9c62e14f536448e08c011fbde6267096>

²⁴ <https://www.fhi.no/nettpub/luftkvalitet/temakapitler/metaller---luftkvalitetskriterier/>

gjennomsnittsverdien på 9 ng/m³. Dette er det laveste gjennomsnittet som ble målt siden oppstart av målingene. Dette ligger også under luftkvalitetskriterium som er 10 ng/m³.

Figur 31: Resultater av luftkvalitetsmålinger for nikkel i Kristiansand - årlig gjennomsnittsverdi av nikkel i PM10-fraksjonen. Målsetningsverdien i forurensningsforskriften overskrides ikke i 2020 (Kilde: Glencore Nikkelverk)

5.7 Tap av naturmangfold

Tap av naturmangfold, naturtyper og ødeleggelse av viktige økosystemer er en stor utfordring. Det er press på de grønne arealene som er viktige både for rekreasjon, folkehelse og naturmangfold. Naturopplevelser og friluftsliv påvirker både fysisk og psykisk helse. Nærområdene og tilgangen til dem er viktige i denne sammenhengen.

Byspredning medfører fragmentering av artenes leveområder, tap av natur, både økosystemer og arter.

Utbygging av boligområder og veier nær vassdrag medfører forringelse av bekker og vann som er viktige for sjørret, annen fisk og vannlevende organismer. Denne forurensningen opptrer under utbygging og konsekvensene er langvarige.

Tapet av naturmangfold er økende og vil ha alvorlige konsekvenser for mennesker verden rundt²⁵. En *gjennomgripende samfunnsendring* må til hvis vi skal klare å restaurere og beskytte naturen vår. Det Internasjonale Naturpanelets (IPBES²⁶) første hovedrapport tegner et dystert bilde av utviklingen. Mens naturen bidrar med mer mat, energi og materialer enn noensinne, går utnyttelsen i økende grad på bekostning av naturens evne til å gi slike livsviktige bidrag i framtiden.

I rangert rekkefølge er de følgende faktorene de med størst påvirkning på naturmangfold:

- 1) arealbruk og bruk av havene
- 2) høsting
- 3) klimaendringer
- 4) forurensning
- 5) spredning av fremmede arter

²⁵ <https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/nyheter/2019/mai-2019/naturpanelet-akselererende-og-alvorlig-utvikling-for-naturen/>

²⁶ <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/bilder/nyhetsdokumenter---old/nyheter-vedlegg/faktaark-versjon-10.pdf>

6 Boligbehov

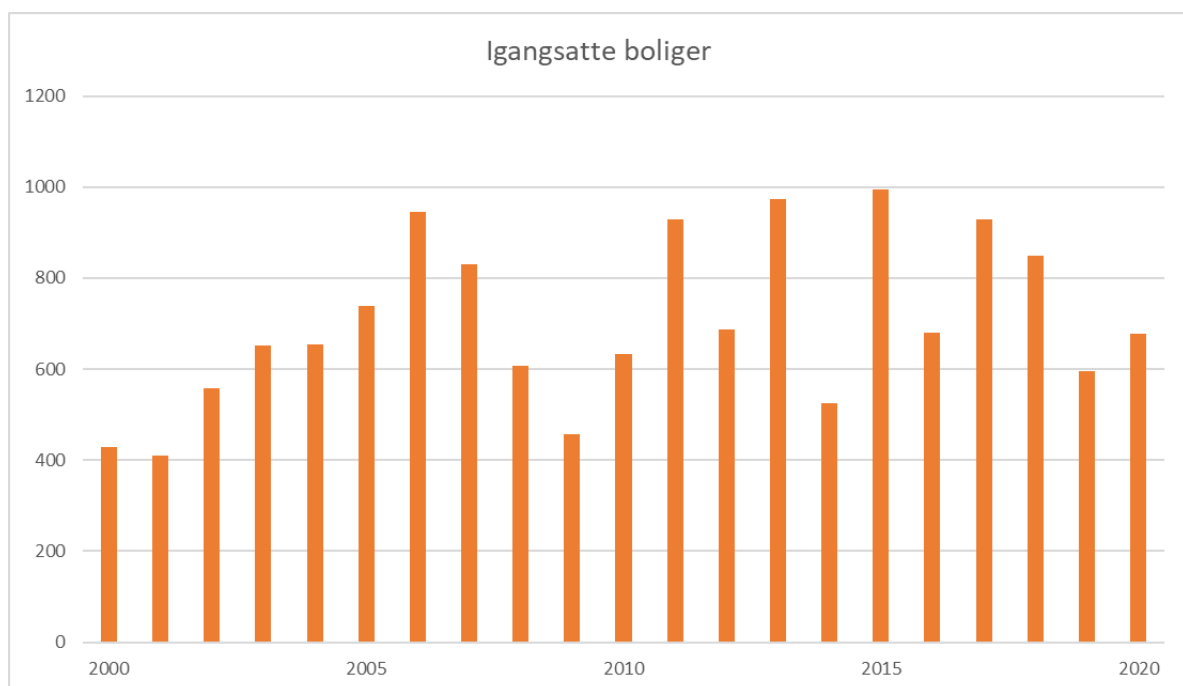
6.1 Boligsammensetning

Antall boliger i Kristiansand i 2019 var 50 612. Av den totale boligmassen er over 40 prosent enebolig; 27 prosent av boligene er tomannsbolig eller rekkehus; 25 prosent utgjør boligblokk/leiligheter. Andel leiligheter har de siste årene økt, fra 21 prosent i 2006 til dagens 25 prosent. I absolutte tall økte leiligheter fra 8400 i 2006 til 12 800 i 2019.

Boligsammensetningen endres, men ikke veldig raskt fordi det finnes en stor eksisterende boligmasse. Om man ser på nyoppførte boliger blir likevel endringene tydelige over tid.

6.2 Boligbygging

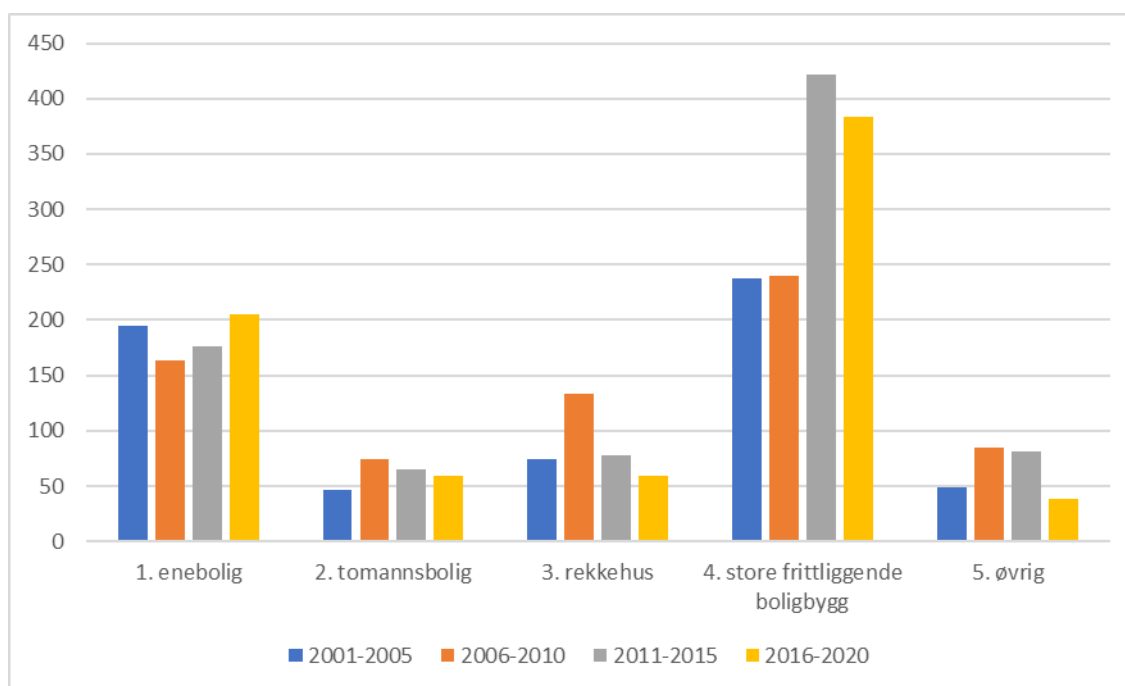
Antallet igangsatte boliger varierer sterkt fra år til år. Årsaken til endringer er sammensatt. De siste 20 årene er det årlig igangsatt mellom 400 og 1000 boliger. I 2020 var antallet nesten 700 boliger. Gjennomsnittlig de siste 10 årene er det igangsatt 780 boliger. Om lag 32 prosent av disse er bygd i områder som ikke var definert som tettsted av SSB i 2010.

Figur 32: Antall igangsatte boliger 2000-2019 (Kilde: SSB)

Antall igangsatte eneboliger og småhus (tomannsbolig og rekkehus) har vært relativt stabil de siste 20 årene. Antall igangsatte eneboliger pr. år har vært mellom 150 og 200 siden 2000. Antall igangsatte småhus har variert litt mer; det var mellom 100 og 200. Antall igangsatte leiligheter derimot har steget mye. Antall leiligheter per år er nesten doblet. I perioden 2001-2005 var gjennomsnitt igangsatt antall leiligheter nesten 250. De siste fem årene har det steget til nesten 400 per år. Dette er en utvikling som er i tråd med den generelle utviklingen (velstandsøkning, flere enpersons husholdninger mm) og et aldrende samfunn som er omtalt i kapittel 2. Boligundersøkelsen som ble gjennomført i 2018 i Kristiansand viste at et stort flertall av eldre med flytteplaner ønsket seg en leilighet (74 prosent). For hele befolkningen var dette 34 prosent.

Figur 33: Gjennomsnitt antall igangsatte boliger per fem-årsperiode per boligtype (Kilde: SSB)

6.3 Estimert boligbehov: Ulike scenarier

Per 1.1.2021 bodde det 112 588 personer i Kristiansand i 52 115 boliger. Det vil si i gjennomsnitt 2,16 personer per bolig i 2021²⁷. SSB har i 2020 framskrevet befolkningen til å være 132 200 i 2050, altså en befolkningsvekst med omtrent 19 600 personer. Hvis det blir anslått at antall personer per bolig blir 2,16 personer per bolig trengs 9 100 ekstra boliger.

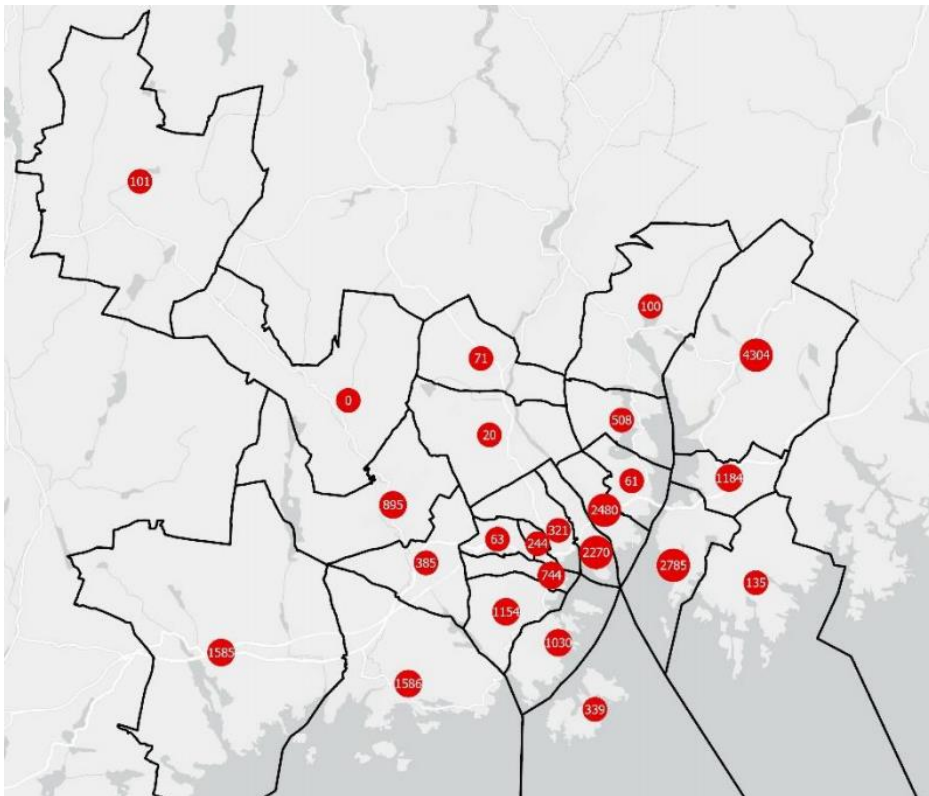
²⁷ I 2020 var gjennomsnitt antall personer per husholdning i Kristiansand 2,17.

Hvis nedgang i antall personer per bolig fortsetter²⁸ forventes det ca. 2,03 personer per bolig i 2050. Ved en befolkningsvekst på 19 600 personer tilsvarer dette behov for på 13 100 boliger fram til 2050.

6.4 Stor boligreserve

Den reelle boligreserven, (hvor ikke realiserbare p.t. ikke er regnet med), som framkommer i boligprogrammet 2021-2024²⁹ er omtrent 17 000 boliger. Det gir en god reserve fram mot 2050. Kartet under viser tall fra boligprogrammet 2019 - 2023 per delområde. Senterområdene skal styrkes med funksjoner tilpasset det omlandet det skal betjene. Boligbygging prioriteres i form av fortetting og transformasjon, i og rundt eksisterende senterområder i hele kommunen, og i områder med høyfrekvent busstilbud. Boligprogrammet oppdateres årlig.

Figur 34: Total boligarealreserve pr. delområde, inkludert arealreserve som ligger i kommuneplaner

²⁸ I 2010 bodde 97744 personer i Kristiansand. Det var 44204 boliger i det året. Gjennomsnitt antall personer per bolig var dermed 2,21 i 2010.

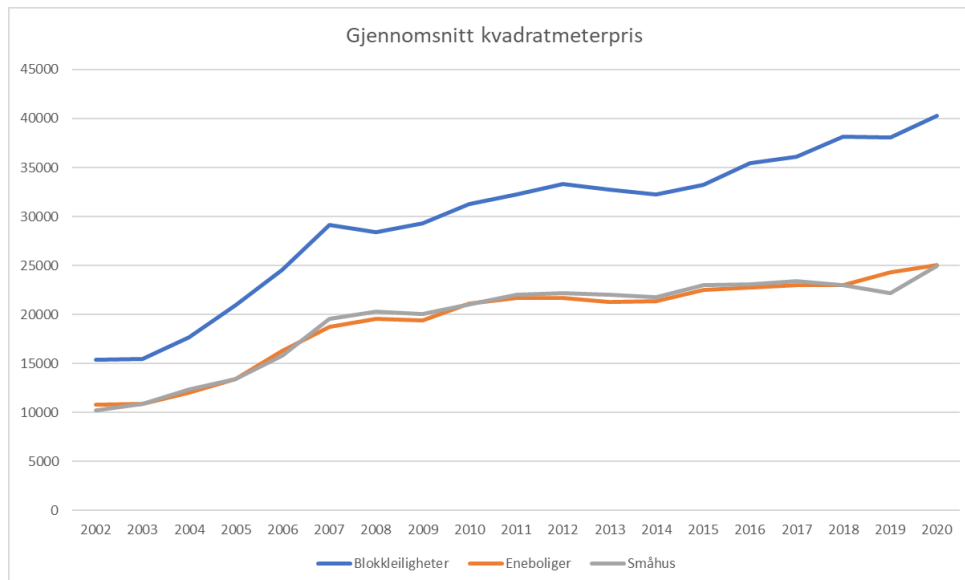
²⁹ <https://www.kristiansand.kommune.no/globalassets/innhold/bolig-kart-og-eiendom/plan-og-bygg/utbyggingsprogram-2021-2023-vedtatt.pdf>

6.5 Stabil prisutvikling i Kristiansand

Norge har en lang tradisjon for å eie egen bolig. Gjeldende boligpolitikk i Norge favoriserer fortsatt det å bo i egen bolig. Det er dermed fortsatt slik at det for de aller fleste er mer økonomisk lønnsomt å eie egen bolig enn annen boform. Dette bidrar bl.a. til lavere andel utleieboliger i Norge sammenlignet med nabolandene Sverige og Danmark. Boligprisene i Norge generelt har de senere år økt, sett i forhold til konsumprisindeks og lønninger. Følgene av koronapandemien med usikkerhet i internasjonal økonomi, stigende arbeidsledighet og signal om lavere lønnsutvikling, er elementer som skaper usikkerhet i boligmarkedet.

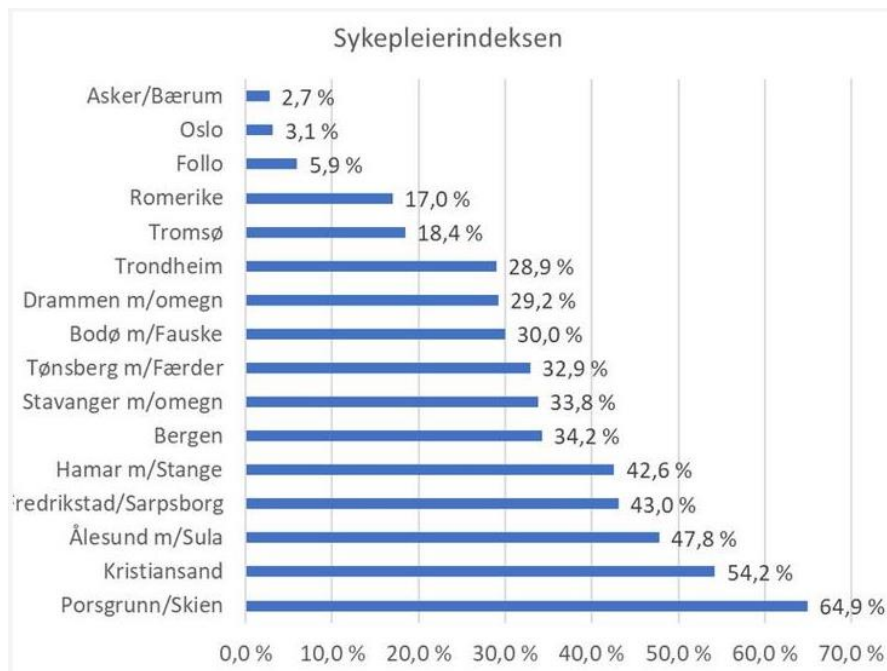
Det har vært en jevn prisutvikling i Kristiansands området. Dette gjelder særlig småhus og eneboliger. Det har vært høyere prisutvikling for blokkleiligheter. Hvis forskjellen mellom pris på blokkleiligheter og småhus/eneboliger fortsetter å øke betyr det overgangen fra enebolig til leilighet blir mer og mer vanskelig.

Figur 35: Gjennomsnitt kvadratmeterpris per boligtype i Kristiansand (Kilde: SSB)

«Sykepleierindeksen» gir et bilde av hvor vanskelig det kan være å skaffe seg å kjøpe bolig i ulike byer. Figuren under viser hvor stor andel av boligene omsatt i 2020 man hadde hatt råd til med et budsjett på 2 549 800 (Eiendom Norge, eiendomnorge.no). Ut fra sykepleierindeksen vil en enslig sykepleier i Kristiansand kunne kjøpe over halvparten (54 prosent) av boligene som er omsatt. Dette er et tegn på at boligprisene er rimelig, relativt til inntekt og rentenivå i Norske forhold.

Figur 36: Sykepleierindeksen Utvalgte områder (Kilde: <https://eiendomnorge.no/>)

Kristiansand
kommune

Postboks 4
4685 Nodeland
Tlf: 38 07 50 00
www.kristiansand.kommune.no